Published by BYELORUSSIAN-AMERICAN ASSOCIATION, Inc., U. S. A. and BYELORUSSIAN CANADIAN ALLIANCE

Беларус

ЦАНА — PRICE 50 ¢

Address: BIELARUS 401 ATLANTIC Ave. BROOKLYN 17, NEW YORK, N. Y.

ЧАСАПІС БЕЛАРУСАЎ ПАЎНОЧНАЕ АМЭРЫКІ BIELARUS — BYELORUSSIAN NEWSPAPER OF NORTH AMERICA

Год XV. № 92 — 93 Лістапад — Сьнежань 1964. NEW YORK — TORONTO November — December Vol. 92 — 93

АМЭРЫКАНСКІЯ ВЫБАРЫ 1964 ГОДУ

Прэзыдэнт Ліндан Б. Джансан Віцэ-Прэзыдэнт Губэрт Г. Гамфры

У часе ўсяе выбарнае кампаніі й асабліва напярэдадні самых выбараў у Амэрыцы й сьвеце прадбачвалі перамогу Дэмакратычнай партыі на лістападаўскіх выбарах 1964 году. Але бадай ніхто не прадбачваў гэткай бліскучай перамогі Дэмакратычнай партыі й такога поўнага правалу Рэспубліканцаў. Кандыдат Дэмакратычнай партыі на прэзыдэнта Ліндан Б. Джансан і на віцэ-прэзыдэнта сэнатар Губэрт Г. Гамфры з усіх 50 штатаў здабылі бальшыню ў 45 штатах. Кандыдат на прэзыдэнта ад Рэспубліканскай партыі сэнатар Гары Голдўотар і на віцэ-прэзыдэнта—сэнатар Джэк Р. Мілер— усяго 5 паўдзённых штатаў. Гэта першы выпадак пасьля апошняй вайны гэткай вялізарнай розьніцы галасоў, здабытых абедзьвюма партыямі.

Прыпомнім, што падчас першых паваенных выбараў у 1948 годзе кандыдаты абедзьвюх партыяў атрымалі чуць ня роўную колькасьць галасоў, што навет некаторыя газэты на другі дзень абвесьцілі былі памылкова выбар рэспубліканскага кандыдата губэрнатара Дуі, тады калі ў запраўднасьці аказаўся выбраным дэмакратычны кандыдат Гары Труман. У 1952 годзе быў выбраны за прэзыдэнта кандыдат Рэспубліканскай партыі Двайт Айзэнгаўэр, і то амаль такой-жа вялікай перавагай галасоў, як сяньня кандыдат Дэмакратычнай партыі. Але прычынай такой вялікай перамогі Айзэнгаўэра было не ягонае кандыдаваньне ад Рэспубліканскай партыі, але чыста асабістыя заслугі, як пераможніка ў вапошняй вайне. Падчас выбараў 1960 году кандыдат Дэмакратычнай партыі Джон Ф. Кенэды адно вельмі нязначнай колькасьцяй галасоў перамог рэспубліканскага кандыдата Рычарда Ніксана. Значыцца, сілы абедзьвюх партыяў былі за ўвесь паваенны пэрыяд амаль што роўныя. Сяньня-ж гэтая раўнавага сілаў раптоўна перастала існаваць. Рэспубліканцы выйшлі з выбараў зусім пабітымі.

Прычыны такога зьявішча былі й вонкавыя, і нутраныя.

У замежнай палітыцы прэзыдэнт Джансан праводзіў лінію міжнароднага паразуменьня й каэгзыстэнцыі з камуністычным сьветам. Аказваецца, гэткая палітычная лінія сяньня найбольш адпавядае Амэрыканцам, якія баяцца магчымых міжнародных закалотаў, што маглі-б прывесьці да новай вайны.

Дзьве важныя падзеі, што мелі месца ў міжнародным жыцьці якраз напярэдадні выбараў, значна ўзмоцнілі гэтыя настроі, а тым самым і пазыцыі Дэмакратаў. Аднэй з гэтых падзеяў быў неспадзяваны й раптоўны ўпадак Хрушчова, які прытрымліваўся ці, прынамся, паказваў, што прытрымліваецца палітыкі каэгзыстэнцыі з капіталістычным Захадам. Прыход у Савецкім Саюзе да ўлады новых людзей, палітычны курс якіх пакуль што няведамы, павялічыў магчымасьці павароту да халоднае вайны ў выпадку перамогі Рэспубліканцаў ды іхнай больш станоўчай і войстрай лініі ў дачыненьні да Савецкага Саюзу.

Другой падзеяй быў першы выбух атамнай бомбы ў Кітаі. Праўда, прэзыдэнт Джансан, для ўспакаеньня амэрыканскай апініі, быў асьветчыў, што Кітаю яшчэ патрэбна 15-20 год, каб стацца атамнай магутнасьцяй. Тым ня меней, уклад сусьветных сілаў павялічыўся ў карысьць камуністычнага сьвету. Небясьпека атамнае вайны пабольшылася. Праціўнікі Голдўотара навет зь ягонай собскай партыі перасьцерагалі, што перамога Голдўотара сталася-б „катастрофай" для Амэрыкі й цэлага сьвету. А Дэмакратычная партыя зьвязвала ягонае імя із загрозай атамнай вайны або ізаляцыянізмам Амэрыкі. Калі амэрыканскія выбіральнікі баяліся асобы Голдуотара на становішчы свайго прэзыдэнта, дык што й гаварыць пра іншыя краі. Навет гэтак наважаныя антыкамуністычныя краі, як Заходняя Нямеччына й Японія, выказвалі сваю боязь перад раптоўнымі й непрадбачанымі зьменамі ў выпадку выбару Голдуотара.

Ня менш важныя былі й нутраныя прычыны, што прынесьлі перамогу Дэмакратам. Прэзыдэнт Джансан змог пахваліцца перад выбіральнікамі канкрэтнымі дасягненьнямі ў кірунку нутранага прагрэсу й павышэньня дабрабыту амэрыканскага жыхарства. Даволі тут прыгадаць такія мерапрыёмствы, як зьмяншэньне падаткаў, прыняты сёлета закон аб цывільных правох, заплянаваныя палепшаньні ў галіне зацыяльнага забясьпечаньня й інш. Усё гэта не магло ня мець уплыву на выбіральнікаў.

Няўдачу Рэспубліканцаў палітычныя камэнтатары прыпісваюць таксама няправільнаму іхнаму выбару кандыдата на прэзыдэнта — сэнатара Голдуотара. Сваімі радыкальнымі заявамі й мала рэальнымі абяцанкамі ня змог ён здабыць патрэбнага даверу ў народзе. Навет шмат якія рэспубліканцы не падтрымлівалі кандыдата сваёй партыі. У выніку гэтага суадносіны сілаў у вабедзьвюх палатах Кангрэсу пасьля выбараў значна перахіліліся ў карысьць Дэмакратаў.

Як ведама, разам з выбарамі прэзыдэнта й віцэ-прэзыдэнта адбываліся перавыбары й усіх 435 кангрэсмэнаў ды аднэй трэйцяй або 35 сэнатараў. У выніку выбараў, Дэмакраты цяперака здабылі 68 месцаў у Сэнаце заміж дагэтуляшніх 66, а Рэспубліканцы 32 заміж ранейшых 34. Яшчэ большая перавага Дэмакратаў у Палаце Рэпрэзэнтантаў: дагэтуль яны мелі 257 кангрэсмэнаў, а падчас апошніх выбараў здабылі 295. Рэспубліканцы мелі раней 178 кангрэсмэнаў, а ў новым Кангрэсе будуць усяго мець 140.

Між іншымі, ня быў перавыбраны рэспубліканскі сэнатар ад Ньюёркаўскага штату Кэнэт Е. Кітынг. Ягонае месца заняў брат былага прэзыдэнта Робэрт Кенэды. У васобе Кітынга мы Беларусы страцілі шчырага нашага прыяцеля ў Сэнаце, які заўсёды ахвотна падтрымліваў нашыя нацыянальныя справы.

Калі глядзець на вынікі выбараў з нашага беларускага гледзішча, дык трэба сьцьвердзіць, што праграма Рэспубліканскай партыі ставіць пытаньне вызваленьня паняволеных народаў шырэй і канкрэтней. Дэмакратычная партыя, далёка заангажаваўшыся ў палітыцы каэгзыстэнцыі, хоць і сымпатызуе й спачувае нашым нацыянальным імкненьням, аднак ня робіць ніякіх палітычных крокаў у кірунку вызваленьня. Пры гэтым, Дэмакраты ў дачыненьні да паняволеных народаў прыдзержываюцца, нажаль прынцыпу гэтак званага „непрадрашэнства". У зьмешчаным у папярэднім нумары „Беларуса" лісьце Дзяржаўнага Дэпартаманту ЗША да Галоўнай Управы БАЗА выразна сказана: „Наш урад працягвае падтрымліваць імкненьні народаў Савецкага Саюзу, не абумоўліваючы наперад іхнага палітычнага ладу, які мае быць устаноўлены самымі гэтымі народамі пасьля таго, калі яны будуць мець свабоду выбару гэтага ладу".

Затое Рэспубліканская партыя на сваей канвэнцыі ў Сан Францыска ў ліпені сёлета ўвяла ў сваю праграму пункт, у якім сказана, што яна „будзе весьці курс палітыкі дзеля вызваленьня народаў Усходняе Эўропы". — Сам-жа Голдуотар коратка перад выбарамі зьвярнуўся быў да Амэрыканцаў, што паходзяць із-за зялезнай заслоны, з тэлеграмай, у якой рабіў далёка йдучыя забавязаньні. У тэлеграме да Амэрыканцаў беларускага паходжаньня Голдуотар заявіў: „Стаўшыся прэзыдэнтам, я дагледжу, каб пытаньне незалежнасьці Беларусі й самавызначэньня было пастаўленае ў Задзіночаных Нацыях. Я дамагаўся-б, каб была зарганізаваная Беларуская Сэкцыя ў Голасе Амэрыкі, як крок да больш праўдзівай рэпрэзэнтацыі Беларусі ў Задзіночаных Нацыях. Я зраблю ўсякія мірныя захады — эканамічныя, дыпляматычныя, маральныя — дзеля прысьпяшэньня свабоды беларускага народу".

Няма сумлеву, што падобныя палітычныя заявы падымаюць на духу й узмоцніваюць сярод нашага народу надзею на вызваленьне. З другога, аднак, боку, перадвыбарных палітычных дэклярацыяў у Амэрыцы звычайна ня прыймаюць дасло̆ўна. Памятаем, як выбарная кампанія 1952 году вялася Рэспубліканцамі пад лёзунгам „палітыкі вызваленьня" для паняволеных камунізмам народаў. Але калі выбары былі імі выйграныя й становішча прэзыдэнта абняў Айзэнгаўэр, дык у практычнай палітыцы ягонага ўраду гэты лёзунг страціў усякае значэньне.

Трэба не забывацца, што ніводзін амэрыканскі прэзыдэнт, навет пры найлепшых асабістых жаданьнях, ня можа праводзіць палітыкі, якой у дадзены мамэнт не падтрымлівае народ. А сяньняшняя палітычная атмасфэра ў Амэрыцы й наагул на Захадзе ня ёсьць асабліва спрыяльная для справы вызваленьня паняволеных народаў.

Гэта, аднак, не абазначае, што сытуацыя хутка ня зьменіцца на лепшую. І мы перакананыя, што само жыцьцё прымусіць зрабіць гэтыя зьмены. А таму мы павінны, не апускаючы рук, працаваць пры кажнай палітычнай каньюнктуры, каб сярод сілаў свабоды папулярызаваць і прапагаваць нашыя вызвольныя ідэі.

Язэп Каранеўскі

ДА НАШЫХ ПАДПІСЧЫКАЎ

Гэтым нумарам пачынаем другі год выдаваньня аднаўленага летась „Беларуса". Таму ўсе тыя, што атрымлівалі газэту на працягу году й аплацілі гадавую падпіску, цяперака павінны аднавіць падпіску на наступны год. Хто гэтага ня зробіць, таму далейшая высылка газэты, пачынаючы ад наступнага нумару, будзе спыненая.

УСІХ БЕЛАРУСАЎ ВІТАЕМ З ПАДЫХОДЗЯЧЫМІ

КАЛЯДНЫМІ СЬВЯТАМІ

й жадаем шчасьлівага Новага 1965 Году!

Беларуска-Амэрыканскае Задзіночаньне,
Рэдакцыя газэты „Беларус".

НА ЎГОДКІ СЬМЕРЦІ АЛЯКСАНДРЫ ОРСЫ

Сёлета споўнілася роўна пяць год ад сьмерці заслужанага беларускага дзеяча Аляксандры Орсы. Ён памёр 2 лістапада 1959 году ў Нью Ёрку, пражыўшы 63 гады, і пахаваны на беларускім могільніку ў Іст Брансьвік, Нью Джэрзі.

З гэтае нагоды ў нядзелю 8 лістапада ў катэдральным саборы сьв. Кірылы Тураўскага ў Нью Ёрку была адслужаная па памерлым Паніхіда. Пасьля Паніхіды зь ініцыятывы й стараньнямі былых вучняў Беларускае Гімназіі імя Янкі Купалы ў Нямеччыне, дырэктарам і настаўнікам [illegible] быў увесь час Аляксандра Орса, была зладжаная памінальная бяседа.

У бяседзе прынялі ўдзел многія Бе[illegible] былыя вучні, сябры й супрацоўнікі Аляксандры Орсы, што пра[illegible]ваюць цяпер у Нью Ёрку й [illegible]ных аколіцах. Бяседу адкрыў былы вучань Аляксандры Орсы д-р Вітаўт Кіпель. У сваей глыбокай прамове ён падчыркнуў заслугі Аляксандры Орсы галоўна, як настаўніка й узгадавальніка маладога пакаленьня. Прамоўца адзначыў, што наяўнасьць сяньня значнае колькасьці маладой беларускай інтэлігенцыі на Захадзе, выхаванай у гарачым беларускім патрыятызме, ёсьць вынікам сыстэматычнае й настойлівае пэдагагічнае дзейнасьці Аляксандры Орсы як на эміграцыі, спачатку ў Заходняй Нямеччыне, пасьлей у Нью Ёрку, гэтак і на Бацькаўшчыне, у ягоным родным Навагрудку.

Пасьля гэтага прамаўлялі сп. сп. інж. М. Гарошка, д-р Ул. Набагез, Ф. Родзька, інж. М. Рагуля, Ул. Русак, д-р Ст. Станкевіч, Уладыка Васіль і М. Тулейка. Кажны з прамоўцаў падчыркваў заслугі й дасягненьні Аляксандры Орсы ў тэй або іншай галіне ягонай дзейнасьці.

А гэтых галінаў было шмат. Апрача сваёй аснаўной пэдагагічнай дзейнасьці, Аляксандра Орса прымаў актыўны ўдзел у кажнай дзялянцы нашага нацыянальнага руху. Гэта быў рэдкі ў нашых абставінах працаўнік, які для нацыянальнай справы заўсёды даваў максімум таго, што фізычна мог чалавек наагул даць. Самаахвярная дзейнасьць для свайго народу была арганічнай патрэбай ягонае глыбокае душы й гарачага сэрца.

Дык зусім натуральна, што ўдзячныя яму былыя ягоныя вучні, супрацоўнікі й сябры, хоць сьціпла, але шчыра адзначылі пятыя ўгодкі сьмерці Аляксандры Орсы.

Ст. Ст.

ЗАСУДЗІЛІ ВАНЬКОВІЧА

У папярэднім нумары „Беларуса" мы паведамілі аб арышце й пераданьні суду папулярнага польскага пісьменьніка Мэльхіёра Ваньковіча, знанаму добра й на Беларусі, зь якое ён і паходзіць.

9-га лістапада ў Варшаве быў вынесены прысуд Ваньковічу на тры гады зьняволеньня.

Ваньковіч быў арыштаваны на пачатку кастрычніка за „распаўсюджаньне за межамі вестак, што дэскрэдытуюць рэжым". Аднак, як мяркуюць польскія „няўрадавыя" колы, уся справа ў тым, што Ваньковіч падпісаў, у ліку 34-ох ведамых польскіх пісьменьнікаў і журналістых, славуты „Пратэст 34-ох", скіраваны супраць жорстокае цэнзуры іхных твораў урадам Гамулкі й Цыранкевіча.

Што гэта якраз так, сьветчыць і факт арышту, апрача Ваньковіча, ужо некалькіх іншых пісьменьнікаў з гэтых „34-ох", і нядаўнае выступленьне Гамулкі ў справе ўрадавае цэнзуры ды свабоды слова й друку.

Прамаўляючы на зьезьдзе польскіх пісьменьнікаў, што адбываўся ў Любліне напрыканцы верасьня сёлета, першы сакратар польскае камуністычнае партыі, між іншага, прыгадаў і творы пісьменьнікаў, нясугучныя з партыйнымі дырэктывамі: „Усе гэткія творы партыйнаю цэнзураю да друку дазволеныя ня будуць", — заявіў Гамулка.

УВАГА! УВАГА!
У СПРАВЕ ВЫДАНЬНЯ 1-й КНІГІ „ГАРАВАТКІ"
„ДЗЯРЛІВАЯ ПТУШКА"

Прашу ўсіх суродзічаў, што мелі намер пераслаць падпіску на кнігу, тых, што зьбіралі грошы на лісты, да канца бягучага году палагодзіць гэтыя справы. Гэта неабходна дзеля плянаваньня кнігі. Калі хто ня зможа яшчэ скончыць зборкі падпісак і ахвяраў у вышэйпрыгаданым часе, дык прашу прынамся паведаміць мяне аб гэтым.

Першая кніга „Гараваткі" будзе каштаваць 3 дал., абыймаючы звыш 200 бачынаў друку. Ахвяры й падпіску слаць на адрыс:
Mr. K. Akula, 57 Riverdale Ave. Toronto 6, Ont. Canada.

БЕЛАРУСКА-АМЭРЫКАНСКАЕ ЗАДЗІНОЧАНЬНЕ

ладзіць

ЖАЛОБНУЮ АКАДЭМІЮ

у памяць нядаўна памерлага выдатнага беларускага паэты, гарачага патрыёты й шматгадовага вязьня савецкіх турмаў канцэнтрацыйных лягераў

ЯЗЭПА ПУШЧЫ

Акадэмія адбудзецца ў нядзелю 20 сьнежня 1964 году 2,30 гадзіне папаўдні ў залі

УКРАІНСКАГА ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЦКАГА КЛЮБУ

ў Нью Ёрку пры 149 2-ой Эвэню (паміж 9-ай і 10-ай вуліцамі).

Усіх ветліва запрашаем

BIELARUS
Byelorussian Newspaper of North America
Published monthly by
BYELORUSSIAN-AMERICAN ASSOCIATION, Inc.
and BYELORUSSIAN CANADIAN ALLIANCE
Address in U.S.A.: BIELARUS, 401 Atlantic Avenue Brooklyn 17, N. Y.
Address in Canada: Byelorussian Canadian Alliance
524 St. Clarence Avenue Toronto 4, Ont.
Subscription $ 4.00 yearly.

БЕЛАРУС — Беларуская газэта Паўночнае Амэрыкі
Выходзіць месячна. Рэдагуе Калегія.
Выдаюць: Беларуска-Амэрыканскае Задзіночаньне
й Згуртаваньне Беларусаў Канады.
Выпіска зь перасылкаю — 4 дал. на год.

НАШ КОН

(ДА 44-ЫХ УГОДКАЎ СЛУЦКАГА ПАЎСТАНЬНЯ)

Аб Слуцкім Паўстаньні пісалася ўжо вельмі шмат. На працягу год беларуская эміграцыйная прэса прысьвяціла гэтай тэме цімала ўжо бачынаў. Ня варта таму паўтарацца й пачынаць аднова гісторыю гэтага паўстаньня. Аднак, парафўнаць Слуцкае Паўстаньне зь іншымі вайсковымі акцыямі, што адбываліся на ўсходзе Эўропы ў часох дзьвюх сусьветных войнаў і мелі за мэту змаганьне за незалежнасьць, — будзе зусім дарэчы.

Беларуская гісторыя гэтак нешчасьліва склалася, што, пачынаючы ад 18-га стагодзьдзя, Беларусь нясупынна была пад нечай акупацыяй. Ясна, што акупанты ніколі ня дбалі аб акупаваным імі краю. Чужынцы намагаліся адно выкарыстаць Беларусь для сваіх мэтаў, як эканамічна, гэтак і з гледзішча вайсковага, як базу для сваіх наступальных ці абаронных плянаў. У гэтых абставінах беларускі народ ня мог і марыць аб стварэньні свайго войска або закладаньні нейкіх арганізацыяў, яўных ці тайных, што маскавалі-б падрыхтоўку вайсковых кадраў, якія маглі-б разгарнуцца, пры адпаведнай нагодзе, у вайсковыя адзінкі.

Вялікія сусьветныя падзеі, як Першая Сусьветная вайна й ейны вынік — рэвалюцыя — выклікалі ў паняволеных народаў Усходняе Эўропы надзею вырвацца спад улады панявольнікаў. Вырвацца спад яе, аднак, можна было адно ўжыўшы цімалую фізычную сілу, гэта значыцца — толькі стаўшы на шлях збройнага змаганьня. Адным народам гэта ўдалося, іншым — не. Прыбалтыка, прыкладам, Эстонія, Лацьвія й Летува, патрапілі арганізавацца, хай невялікія, нацыянальныя збройныя сілы і ўступіць у змаганьне з чырвонаю арміяй. І яны адваявалі сваю незалежнасьць, у чым ім, праўда, дапамагло занятце бальтыцкіх партоў ангельскім ваенным флётам. Сталася-ж гэта ўзноў таму, што народы Прыбалтыкі сваім збройным выступленьнем супраць чырвонае арміі задэманстравалі перад усім сьветам волю да незалежнасьці.

Беларускае палажэньне гэнымі часамі было зусім іншае. На прастору Беларусі мела ахвоту не адно чырвоная Расея, але й Польшча. Польска-бальшавіцкая вайна 1919-га й 1920-га гадоў адбывалася на нашай зямлі. Калі ў 1919-м годзе польская армія заняла Беларусь па Бярэзіну, польскія скрайныя нацыяналісты вырашылі, што гэтая частка Беларусі застанецца ўжо назаўсёды пад Польшчаю. Пад уплывам гэтых нацыяналістых польскі урад ня прызнаў незалежнасьці Беларусі, абвешчанай 25-га сакавіка 1918-га году. Пахавалі гэтыя самыя польскія нацыяналісты й спробу арганізацыі беларускага войска, пачатую з дазволу польскага галоўнага камандаваньня.

Пасьля падпісаньня замірэньня паміж Палякамі й бальшавіцкім урадам ды правядзеньня дэмаркацыйнае лініі, што бегла на Случчыне па рацэ Лані, польская армія адыйшла на захад. Тымчасам, чырвоная армія, адыходзячы перад наступам арміі польскай на ўсход, была зусім здэзарганізаваная. Каб заняць абшар на ўсход ад ракі Лань, чырвонаму камандаваньню спатрэбіўся час на пераарганізацыю сваіх вайсковых адзінак і падцягненьне рэзэрваў. Гэткім чынам, на Случчыне працягам нейкага часу ня было ніякіх акупантаў. З гэтага й скарыстала Рада Беларускае Народнае Рэспублікі, неадкладна высылаючы на Случчыну аднаго з радных, случчака Паўла Жаўрыда, з заданьнем арганізаваць на вольнай ад акупацыі Случчыне беларускае супрацьбальшавіцкае паўстаньне. Паўнамоцніку Рады БНР доўга пераконваць случакае жыхарства ў неабходнасьці збройнага адпору — не давялося. 14-га лістапада 1920-га году быў скліканы агульна-беларускі зьезд Случчыны. Зьезд пастанавіў пачаць збройнае змаганьне з бальшавіцкай Расеяй за незалежнасьць Беларускай Народнай Рэспублікі. Там-жа было пастаноўлена як найхутчэй арганізаваць сваё войска дарогаю мабілізацыі.

Мабілізацыя дала вельмі добрыя вынікі. Была арганізаваная гэтак званая Паўстанская Слуцкая Брыгада, хоць паводля ліку жаўнераў і паводля формы, арганізацыя гэта была ў запраўднасьці дывізіяй у сіле каля дзесяцёх тысячаў чалавек.

27-га лістапада 1920-га году дывізія гэтая й выступіла супраць надыходзячай ужо з усходу чырвонай арміі. Завязалася няроўнае збройнае змаганьне. Чырвоная армія, непараўнальна большая колькасна й шмат лепш узброеная, была паўстанцамі затрыманая. Так пачалася беларуска-бальшавіцкая вайна. У гэтай вайне выявілася нашая поўная адзінота. Геаграфічнае палажэньне Беларусі, зацісьненай між двума варожымі ёй народамі, польскім і расейскім, ня цікавіла дзяржавы Заходняе Эўропы. Як ужо ўспаміналася, балтыцкім народам у змаганьні за незалежнасьць дапамагла Ангельшчына, якая была зацікаўленая ў балтыцкіх партох. Польшча атрымала вялікую дапамогу зброяй, грашыма й вайсковымі спэцыялістымі ад Францыі. У крытычны мамэнт Польска-бальшавіцкае вайны, калі чырвоная армія падыйходзіла ўжо да прадмесьцяў Варшавы стратэгічную развязку дзеля разьбіцьця ворага, даў Палякам францускі генэрал, пазьнейшы маршал, Вэйганд.

Беларускія-ж паўстанцы на Случчыне зьнядкуль ніякае дапамогі атрымаць не спадзяваліся. Слаба ўзброеныя, ня маючы за сабой базаў ні людзкіх рэзэрваў, — Случчакі пайшлі паміраць, каб жыла Беларусь адно таму, што так казала ім іхнае жаўнерскае сумленьне й любасьць да бацькаўшчыны. І ў гэтым якраз — веліч іхнае ахвяры. Памяць аб ёй будзе заўсёды жывая ў кажным беларускім сэрцы.

Мінулі ўжо гады ад гэных часоў, а Беларусы штогод адзначаюць дзень 27-га лістапада із зразуменьнем, з урачыстю павагаю, як **Дзень Беларускіх Герояў.** Будзе адзначаць гэты дзень беларуская эміграцыя ў вольным сьвеце й сёлета. Будзе сьвяткаваць яго й налета. Бо, як сказаў паэта:

„Змагацца за свой край, за супакой, за радасьць, — наш Кон...
Відаць, так нам судзіў ён нараду!"

Ф. Кушаль

ПАМЯЦІ ПРЭЗЫДЭНТА КЕНЭДЫ

Пад зьмешчаным вышэй патрэтам чытаем подпіс: „Беларуска-Амэрыканскаму Задзіночаньню мае найлепшыя пажаданьні — Джон Ф. Кенэды". Патрэт гэты нябожчык Прэзыдэнт Кенэды падараваў Беларусам Задзіночаных Штатаў Амэрыкі ў вадзнаку свае прыхільнасьці да іхнае працы й свайго разуменьня іхных праблемаў ды імкненьняў.

Сяньня, у трагічныя ўгодкі перадчаснае сьмерці Прэзыдэнта Кенэды, варта аб гэтай ягонай прыхільнасьці ўспомніць.

Прэзыдэнт Кенэды добра ведаў праблемы амэрыканскіх эмігрантаў, іхныя імкненьні, іхнае жыцьцё, ціню працу нацыянальных арганізацыяў, заўсёды казаў, што пара зрабіць канцы з паняволеньнем адных народаў другімі. І ён цірас прыгадваў што якраз эміграты дапамагаюць Амэрыцы належна зразумець праблемы паняволеных народаў.

Значаньню іміграцыяў, іхнай працы ды ўдзелу ў разбудове Задзіночаных Штатаў Прэзыдэнт Кенэды прысьвяціў сваю апошнюю працу-кнігу „Нацыя Эмігрантаў", якую ён пісаў апошнімі месяцамі свайго жыцьця.

У сваёй кнізе „Нацыя Эмігрантаў" Прэзыдэнт Кенэды пісаў: Спаміж 56-ёх асобаў, што падпісалі Дэклярацыю Незалежнасьці Задзіночаных Штатаў Амэрыкі — васемнаццаць былі неангельскага паходжаньня, а восем — эмігрантамі ў першым пакаленьні... На працягу вось ужо стагодзьдзяў уклад эмігрантаў у эканамічнае, палітычнае, сацыяльнае, культурнае й дзяржаўна-палітычнае жыцьцё Задзіночаных Штатаў Амэрыкі — вельмі вялікі. Паводля аналізу, зробленага ў 1953 годзе Прэзыдэнцкай Камісіяй да пытаньняў Іміграцыі й Грамадзянства, — якраз эміграты стаялі ўвесь гэты час ля стырна амэрыканскае прамысловасьці ды тварылі амэрыканскую навуку.

Аналіз Амэрыканскага Біяграфічнага Слоўніка за 18-19 стагодзьдзі паказвае, што 61% амэрыканскіх артыстых, 46% музыкаў, 24% інжынераў, 20%, навукоўцаў, 28% архітэктараў ды 20% людзей, занятых у вялікім амэрыканскім гандлі, — нарадзіліся паза межамі Амэрыкі.

Выдатную ролю ў росьце й разьвіцьці краю меў і так званы звычайны, „ананімны" эмігрант. Як ведама, паміж 1880 і 1920 гадамі Амэрыка выйшла на сусьветную арэну, як прамысловы й сельскагаспадарскі волат. Сталася яна й вядучым краем паводля пастачаньня крэдытаў. Гэтага ўсяго нельга было-б дасягнуць, каб не цяжкая праца тэхнічнага рыхтаваньня ды прадпрымальніцкія здольнасьці бадай 24-ох міліёнаў эмігрантаў, што прыбылі ў Задзіночаныя Штаты на працягу гэтага часу.

Трэба тут-жа зазначыць, што ў гэтым-жа часе, у канцы 19-га й у пачатках 20-га стагодзьдзяў у Задзіночаныя Штаты прыехалі й першыя паўтара зь лішкам міліёнаў Беларусаў, спрычыніўшыся ў вялікай меры да разбудовы гэтага краю.

Але вернемся да кніжкі нябожчыка Прэзыдэнта Кенэды. — Вялізарны ўклад, — пішацца там, — зрабілі эміграты й у амэрыканскую літаратуру, разьвіцьцё мовы ды звычаяў. Навет гэткая чыста бытавая галіна, як амэрыканская кухня, шмат заўдзячвае эмігрантам. Папулярныя цяпер у Амэрыцы стравы былі прывезеныя сюды эмігрантамі з усяго бадай сьвету.

Разам з разьвіцьцём Амэрыкі разьвіваліся ды расьлі й прынцыпы амэрыканскае свабоды й роўнасьці. Першыя словы славутае амэрыканскае „Канстытуцыі" гучаць гэтак: „усе людзі створаныя роўнымі". Амэрыканская філязофія роўнасьці ўсіх была асноўным штуршком да разбудовы магутнасьці амэрыканскае дзяржавы.

Ня дзіва таму, што кажная нацыянальная група тут, імкнучыся да свае нацыянальнае свабоды — дапамагала мацаваць і свабоду Амэрыкі. З ручаінаў і ручаінак паасобных нацыянальных групаў расло й дужэла ручво нацыі амэрыканскае. Аднак, амэрыканская канцэпцыя „Мэлтынг Пот" — „Пераплаўляльнага сагана" — ня вымагае цяпер заціраньня ці страты эмігрантамі іхных апрычоных нацыянальных традыцыяў. Наадварот, Амэрыканцы прызнаюць удзел у сваёй спадчыне ўсім народам, што спрычыніліся да пабудовы, на аснове іхных культураў, культуры амэрыканскае й амэрыканскага грамадзтва.

Прэзыдэнт Кенэды загінуў, працуючы над умацаваньнем амэрыканскае свабоды й роўнасьці, аднолькавых правоў усіх амэрыканскіх грамадзянаў. Беларусы страцілі ў ягонай асобе аднаго з найшчырэйшых сваіх сяброў ды прыхільнікаў. І хай летась, на пахованьнях на Арлінгтонскіх ваенных могілках у Вашынгтоне, ня было прадстаўніка БССР, але ўсё-ж на магілу быў ускладзены вянок ад імя ўсяго Беларускага Народу. Зрабілі гэта Беларусы-эміграты, каб выказаць свой жаль і сваю пашану да Джона Кенэды, выдатнага чалавека й дзяржаўнага мужа.

В. К.

У 100-ЫЯ ЎГОДКІ СЕРЖПУТОЎСКАГА

У чырвені сёлета споўнілася роўна 100 год ад нараджэньня выдатнага беларускага этнографа, фальклярыстага й пісьменьніка Аляксандра Сержпутоўскага. Газэта „Літаратура і Мастацтва" за 19 чырвеня адзначыла гэты юбілей сьціплым артыкулам пад загалоўкам „Зь любоўю да свайго народу". І ўзапраўды, усё, што тварыў Сержпутоўскі на працягу свайго доўгага жыцьця (памёр у 1940 годзе), рабіў гэта із шчырай любоўю да свайго народу. Нажаль, яшчэ й сяньня належыць ён да найболыш забытых дзеячоў беларускае культуры. І ўспомнены юбілейны артыкул у „Літаратуры і Мастацтве" — гэта бадай першы й адзіны друкаваны голас аб Сержпутоўскім ад пачатку 30-ых гадоў.

Сержпутоўскі мочна вырозьніваўся спасярод зьбіральнікаў народнае творчасьці ўжо тым, што запісваў народныя казкі й апавяданьні не ад прыпадковых сялян, як гэта рабілі іншыя зьбіральнікі фальклёру. Наадварот, Сержпутоўскі вышукоўваў сярод народных баечнікаў найболыш уталентаваных самародкаў, якія, паводля ягоных-жа словаў у прадмове да аднаго із зборнікаў казак, пры другіх умовах сталіся-б нацыянальнай гордасьцяй". Запісаныя ад такіх баечнікаў казкі вызначаюцца высокімі мастацкімі якасьцямі й зьяўляюцца наскрозь літаратурнымі творамі, тым каштоўнейшымі, што пры сваей мастацкай форме яны захоўваюць аўтэнтычныя народныя сюжэты. Таму й ня дзіва, што баечніцы твораў, запісаных Сержпутоўскім, неаднаразова перадрукоўваліся ў розных зборніках, а лепшыя зь іх увайшлі ў школьныя хрэстаматыі.

Зьбіральніцкая дзейнасьць Сержпутоўскага ніколі ня мала ласкі ў бальшавікоў. Гэтак другі й найлепшы ягоны зборнік — „Казкі й апавяданьні Беларусаў Слуцкага павету",*) выдадзены ў 1926 годзе, меў тыраж усяго 500 экзэмпляраў. Ды неўзабаве пасьля свайго выхаду быў сканфіскаваны й цяперака зьяўляецца бібліграфічнай рэдакцыяй. Аднак нейкім шчасьлівым прыпадкам адзін экзэмпляр гэтага зборніка трапіў у Ньюёрскую Публічную Бібліятэку, зь якога мы гэтта й карыстаемся. Толькі цяперака, у ўспомненым нумары „Літаратуры і Мастацтва" даведваемся, за што быў сканфіскаваны гэты зборнік. Тамака чытаем: „Навет у лепшым зборніку казак ёсьць творы, ненародныя па сваім ідэйным зьмесьце". „Ненародныя" тут трэба разумець, як нясугучныя камуністычнаму сьветапагляду. Далей з успомненага артыкулу даведваемся, што „ў мінулае накіравана ягоная апошняя кніга, выдадзеная ў савецкі час". Гэтай кнігай, накіраванай у мінулае, быў зборнік Сержпутоўскага „Прымхі і забабоны Беларусаў - палешукоў", што выйшаў у 1930 годзе. І гэтая кніга адразу-ж была сканфіскаваная.

Іншым важным мамэнтам, зусім няведамым сяньняшняму беларускаму грамадзтву, ёсьць тое, што Сержпутоўскі быў ня толькі зьбіральнікам беларускага фальклёру, але й арыгінальным пісьменьнікам. Яшчэ ў 1904 годзе ён выдаў зборнік пад загалоўкам „Казкі", падпісаны ягонымі ініцыяламі А. К. (Аляксандар Казіміравіч). Зборнік зьмяшчаў пяць наступных арыгінальных апавяданьняў, напісаных на народныя сюжэты: „Клімко", „Вайна ваўка з сабакам", „Як дзяцел спагнаў сваю злосьць", „Мужык і пан", „Сучкін сын". Гэты зборнік — гэта першае выданьне беларускай мастацкай прозы ў пачатку бягучага стагодзьдзя. Сержпутоўскі й пазьней займаўся апрацаваньнем народных ка-

*) Першы зборнік Сержпутоўскага пад загалоўкам „Сказки и рассказы белорусов полешуков" быў выдадзены ў 1911 годзе.

У ТРАГІЧНЫЯ ЎГОДКІ

Спаўняюцца першыя ўгодкі вялікае амэрыканскае трагэдыі — забойства Прэзыдэнта ЗША Джана Кенэды.

Увосень сёлета ў Вашынгтоне была выдадзеная вялікая, на 900 бачынаў друку кніга матар'ялаў „Камісіі па Дасьледваньню Забойства Прэзыдэнта Кенэды". Камісію гэтую звычайна завуць проста „Камісіяй Ўорэна", бо ўзначальваў яе Эрл Ўорэн, Найвышэйшы Судзьдзя ЗША.

Адзін з высноваў Камісіі Ўорэна — што прэзыдэнта Кенэды забіў Лі Освальд, які дзеў сам, бязь ніякае сувязі зь іншымі нутранымі ці замежнымі дзейнікамі. Аднак, як выявілі апытальныя анкеты, шмат каго не пераканала гэта. Часткавай прычынай сумлеваў—факт Освальдавага перабываньня ў Савецкім Саюзе, асабліва ягонае жыцьцё ў Менску, пра што й будзе далей гутарка.

Жыцьцю Освальда ў СССР і тым абставінам, у якіх ён жыў у Менску, у дакладзе Камісіі Ўорэна прысьвечана шмат месца. Матар'ялы гэтыя Камісія зьбірала з розных крыніцаў, між іншым, і з дакумэнтаў, перададзеных ёй савецкім урадам. Дапамагаю тут быў і Освальдаў дзёньнік, названы ім „гістарычным", дзе ён сыстэматычна запісваў падзеі свайго жыцьця й свае назіраньні.

Як-жа Освальд жыў у Менску? Што ён там рабіў?

Зьвернемся па адказ да кнігі Камісіі Ўорэна.

Паводля „гістарычнага" дзёньніка й дакумэнтаў, атрыманых ад савецкага ўраду, — піша Камісія на балонцы 267-ай, Освальд жыў у Менску ад студзеня 1960 году па чэрвень 1962-га. Жыцьцё Освальда ў Менску — гэта адрэзак ягонае біяграфіі **наймекш ведамы.** Галоўныя крыніцы інфармацыі пра гэты адрэзак — гэта собскія Освальдавы запісы й сьветчаньні Марыны Освальд, ягонае жонкі, былое савецкае грамадзянкі. Іншыя сьветчаньні, аднак, сьцьвярджаюць бяз сумлеву, што Освальда запраўды бачылі ў Менску прынамсі двойчы. Камісія дастала два фатаздымкі, зробленыя амэрыканскімі турыстымі ў Менску ў жніўні 1961 году, на якіх сфатаграфаваны Освальд. Турыстыя ані зналі Освальда, ані гутарылі зь ім. Яны памятаюць усяго, што колькі чалавекаў былі зыйшоўшыся каля іхнага аўта. Апрача таго, Освальда бачыў у Менску амэрыканскі студэнт у часе свайго падарожжа з аркестрам Мічыганскага Ўнівэрсытэту па СССР увесну 1961-га году. Освальд зь Менску меў ліставаньне з Амэрыканскім пасольствам у Маскве й пісаў зь Менску-ж лісты да сваіх сваякоў у ЗША.

Як прыняты на жыцьцё ў Савецкім Саюзе чужаземец, — чытаем далей у дакладзе Ўорэна, — Освальд меў шмат прывілеяў, якіх звычайна савецкія грамадзяне ў нашым палажэньні не мелі. У „гістарычным" дзёньніку запісана, што калі Освальду, у часе ягонага перабываньня ў Маскве, паведамілі пра дазвол застацца ў Савецкім Саюзе й скіравалі ў Менск, дык яму далі 5.000 рублёў „ад Чырвонага Крыжа" на выдаткі. Зь іх ён выдаў 2.200 рублёў на аплату маскоўскага гатэлю й 150 рублёў на чыгуначны білет. З рэштаю, крыху большаю, чымся 2.500 рублёў, Освальд, згодна з запісам у дзёньніку, чуўся, як багаты чалавек. Як запісана тамсама, Освальд не атрымаў у Менску дармовае кватэры, як гэта яму абяцалі, але тыдняў шэсьць па прыезьдзе яму далі кватэру, вельмі „ўтульную", паводля савецкіх абставінаў, за якую ён мусіў плаціць усяго 60 рублёў на месяц. Освальд уважаў гэтую кватэру за „бадай дармовую".

Далі Освальду й працу на „Беларускім заводзе апаратаў радыё й тэлебачаньня", дзе ягоная зарплата — на аснове выпрацоўваньня — сягала да 700-900 рублёў на месяц. У дадатак да свае зарплаты, Освальд рэгулярна меў ад „Чырвонага Крыжа" — 700 рублёў на месяц. Добра аплачваная праца, штомесячная субсыдыя й „бадай дармовая" кватэра, — усё гэта разам давала Освальду грошай больш, чымся трэба.

Пра тое, што Освальд меў дадатковую дапамогу ад Савецкага „Чырвонага Крыжа", Камісія Ўорэна даведалася адно з асабістых Освальдавых запісаў. У іх Освальд шчыра прызнаецца, што гэтыя грошы яму плаціла „МВД" — „за гэта запісаў — „за зраду Злучаных Штатаў."

Камісія дасьледвала й характар зарабатковае працы, якой Освальд займаўся ў Менску. Ён быў „машыністым-навучэнцам і злучаў, на канвеерах, дробныя мэталёвыя дэталі ў радыёпрыймальніках." Аднак, паколькі можна было сьцьвердзіць, Освальд нікому й ніколі дакладна не казаў, якую працу ён выконваў у Савецкім Саюзе. Стваралася ўражаньне, быццам ён быў незадаволены з таго, што яму далі ў Савецкім Саюзе працу звычайнага работніка, а не паслалі ў вышэйшую навучальную ўстанову. Сярод дакумэнтаў, што савецкі ўрад прыслаў Камісіі, быў рапарт Освальдавага хвабрычнага начальніка, які вельмі крытычна ставіўся да якасьці Освальдавае працы.

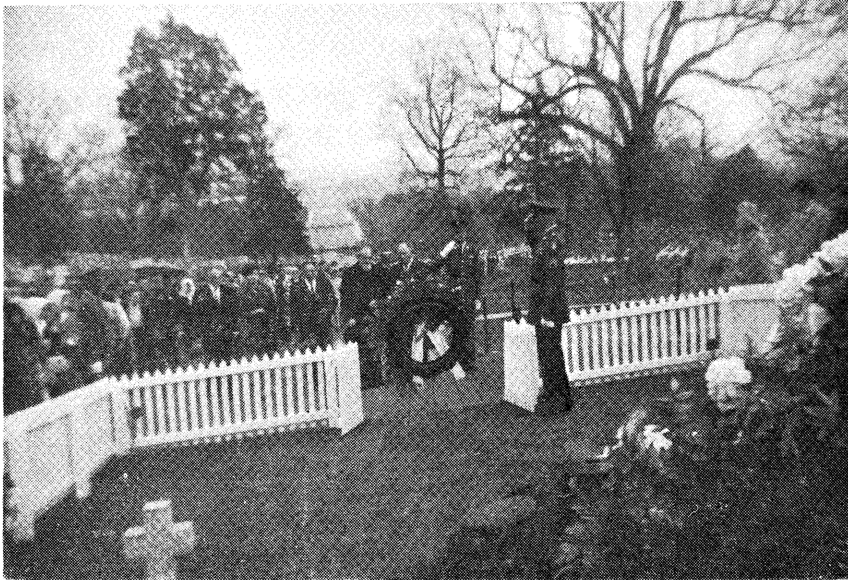
Як відаць з Освальдавага „дзёньніка", крытычна ставіўся да свае працы, дый савецкае рэчаіснасьці наагул, і сам Освальд. Ужо ў запісе ад 1-га траўня 1960 году ён адзначыў, што адзін зь ягоных знаёмых — „адкрывае мне шмат рэчаў аб Савецкім Саюзе, якіх я не ведаў. І я пачынаю чуцца ніякавата ў нутры, гэта праўда!" У запісе за жнівень-верасень гэтага-ж году ён піша: „Зь цягам таго, як лепшае мая расейская мова, я бачу ўсё ясьней, у якім грамадзтве я жыву: масавая гімнастыка, прымусовыя мітынгі пасьля працы, прымусовае наведваньне лекцыяў і высыланьне ўсяго калектыву хвабрыкі (апрача мяне) на капаньне бульбы ў калгас у нядзелю, — патрыятычны абавязак, каб не змарнаваць ураджаю... Як вынік гэтага — у работнікаў вельмі баліць карак. Выглядае, што яны не асабліва захопленыя гэтымі „калектыўнымі абавязкамі". Я штораз выразьней адчуваю, што ўсюдых і над усім — чуйнае вока партыйнага сакратара хвабрыкі".

Нарэшце, 4-га студзеня 1961-га году ў „дзёньніку" запісана: „Я пачынаю пераглядаць свой намер застацца. Праца — брудная, а грошы, што я дастаю, няма дзе выдаць"...

Жаніцьба Освальда з Марынаю Прусаковай 30-га красавіка 1961-га году — само зь сябе падзея, вартая ўвагі, ба замежны, грамадзянін, што жыве ў Савецкім Саюзе, ня можа ажаніцца без дазволу савецкага ўраду. Марына была фармацэўтка, узгадаваная ў Ленінградзе, але жыла ў дзядзькі й цёткі ў Менску. Дзядзька Марынін Ільля Прусакоў быў працаўніком МВД.

У ліпені 1961 году Освальд з жонкаю наведалі амэрыканскае пасольства ў Маскве. Там прызналі, што Освальд ня згубіў свайго амэрыканскага грамадзянства. На аснове гэтага, вярнуўшыся ў Менск, Освальды пачалі ліставаньне з савецкімі ўладамі, просячы дазволу выехаць разам у ЗША. 11-га студзеня 1962 году Марына Освальд дастала савецкую візу на выезд. Паводля Марыных словаў, дапамагла ёй у гэтым „канфэрэнцыя", якую, на собскую Марынінаю просьбу, яна мела з урадоўцам мясцовага МВД, палкоўнікам Аксёнавам, недзе напрыканцы 1961 году. Марына „здагадвалася", што згода на сустрэчу ў МВД была ёй дадзеная таму, што дзядзька ейны, Ільля Прусакоў, быў таксама працаўніком МВД.

У лютым 1962 году ў Освальдаў нарадзілася дачка, а 1-га чэрвеня 1962-га году яны ўсёй сям'ёй выехалі з Масквы ў Амэрыку, дзе 22-га лістапада 1963-га году Освальд і забіў прэзыдэнта Кенэды. **Н.**

Беларуская дэлегацыя ў складзе Яго Праасьвяшчэнства Архіяпіскапа Васіля, Старшыні Галоўнай Управы БАЗА Д-ра Ст. Станкевіча, Старшыні Галоўнай Управы Беларускага Жаноцкага Згуртаваньня сп-ні В. Бартуль, Віцэ-старшыні Галоўнай Управы БАЗА сп. М. Тулейкі і д-ра Б. Кіта 26 сакавіка сёлета злажыла вянок на магіле сьв. пам. Прэзыдэнта ЗША Джона Ф. Кенэды.

"YELLOW RUSSIA"

Кагадзе сябра мой тыцнуў мне ў руку новенькую кнігу ды раіў прачытаць што там напісалі пра Беларусь. Кніга гэтая — 1-шы том „Вайкінг дэск Энцайклопідыя". На бач. 126-й знойдзеце наступнае:

"Belorussia or White Russia, constituent Republic (80,150 sq. mi. 1956 est. pop. 8.000,000) W. European SSSR, cap. Minsk. Mainly lowland, drained by Dniepr, Western Dwina, Pripet Marshes in South Agr,; chemical, textile, machinery, peat industries. Population is 80% Belorussian, a Slavic group influenced by Polish culture, partly Roman Catholic, partly Russian Orthodox. Region was part of Kievan Russia from 9th century; conqured by Lithuania 14th cent.; passed to Russia through Polish partition of 1772-95. Treaty of Riga (1921) gave part to Poland. Belorussian SSR, founded 1919, joined USSR 1922, was nearly doubled in Polish partition of 1939. Joined UN 1945. Also spelled Bielorussia, Byelorussia." —

Выдавец гэтай кнігі й адрыс ягоны наступны:
The Columbia Viking Desk Encyclopedia. Publ. The Viking Press, Inc. 625 Madison Ave. New York 22, N. Y., U.S.

Не магу сказаць, каб прачытаўшы гэткі вось матар'ял пра Беларусь, мне дух ад зьдзіўленьня заняло. Усё-ж падумайце, якая наша краіна шчасьлівая, да каго ёй толькі не даводзілася належаць, пачынаючы ад той Кіеўскай Русі, да Літвы дый канчаючы ўжо бээсэсэрыяй, якой навет удвая ўдалося патаўсьцець у 1939-м годзе за кошт „беднае" Польшчы. Проста так і бадзяўся наш народ у прымах цэлае сваё тысячагадовае жыцьцё. Часьць яго навет расейска-праваслаўная, бяручы па веры, а часьць дык рымска-каталіцкая (як гэта не напісалі, што польска-рыма-каталіцкая?).

А ў іншай кнізе, якую той-жа сябра падсунуў мне, знайшоўся яшчэ лепшы цымус. Таксама на мапе, што на бачыне 274-й, у межах бээсэсэраўскай Беларусі напісана „елоў Рашн ССР" (Жоўта-расейская ССР).

Запраўды арыгінальна. Скажаце, што не?

Вось назоў, выдавец гэтай кнігі й ягоны адрыс:
Encyclopedia oj world travel, vol. 2, Doubleday & Co. Inc., 277 Park Ave. New York, 10017.

Гэта вось дзьве кнігі, якія трапілі нам на вока. А што-ж гаварыць пра дзясяткі ці сотні іншых, якіх мы ня бачым. У энцыклапэдыі „Брытаніка" матар'ял пра Беларусь апрацоўвае нейкі Паляк, у іншых энцыкляпэдыях інфармацыі пра Беларусь даюць няпрыязныя нам Расейцы. Дык і дзіва, чаму так „прыгожа" пра Беларусь расьпісваюць.

Пытаньне: як-жа гэтаму запабегчы? Хто і як павінен апрацоўваць і падаваць праўдзівыя інфармацыі пра Беларусь у замежныя інстытуцыі?

Хіба-ж гэтага ня зробяць бээсэсэраўскія навукоўцы, ці звычайныя завэртанскія лататуны. Акупант загадвае ім выкрыўляць і пэцкаць твар зьняможанай у няволі бацькаўшчыны.

Ясна, што пастачаньнем інфармацыі у замежныя навуковыя інстытуцыі, выдавецтвы мусяць заняцца нашы навукоўцы тутака-ж за мяжой. Як гэта зрабіць плянава й арганізавана, — не належыць да гэтага артыкулу. Калі нашыя навуковыя інстытуты вартыя сваіх назоваў, дык яны мусяць гэтым заняцца. Адно ясна: нельга-ж дазволіць, каб няпрыязныя чужынцы нам і далей проста пад нос смуродзілі, выпісвалі пра Беларусь Бог ведае што.

У нас у некаторых грамадзкіх асяродках ёсьць беларускія школы. У іншых няма. Многа дзетак жывець паза асяродкамі. Каб ім даць у рукі салідна апрацаваную й выданую кнігу пра Беларусь, дык хаця павярхоўна пазналі-б зямлю сваіх бацькоў. І вось падумайце, адно: мы яшчэ да гэтага часу, за дваццаць год эміграцыі не здабыліся на выданьне самых неабходных матар'ялаў пра Беларусь. Гаворачы больш канкрэтна, мы ня выдалі аніводнай кніжкі няхай сабе ў першую чаргу на ангельскай мове, якую можна было-б даць у рукі нашай моладзі, каб даведалася пра Беларусь.

Гады тры таму назад неяк давялося чуць што зарганізавана апрацаваньне беларуска-ангельскага слоўніка. Чуваць было, што некаторыя людзі працуюць над некаторымі літарамі, што працуюць моцна, вечна занятыя й падобнае. І вось пасьля неяк заглохла. Нічагусенькі не чуваць ні пра тыя літары, ні пра слоўнік. Маем права спытацца: што сталася? Хто чуў? Раскажыце. Робіцца што ці не? Калі робіцца, то калі зробіцца: за пяць, дзесяць ці дваццаць год? Бо-ж, відома, калі робіцца, дый работа гэта зарганізава-

(Заканчэньне на бач. 4-ай)

АМЭРЫКАНСКІ ДЗЕНЬ ПАДЗЯКІ

Звычай асеньняй урачыстасьці падзякі — дажынкаў праўдападобна такі даўны, як і першае жніва. У Амэрыцы звычай гэты быў уведзены больш за тры стагодзьдзі таму малой групай сяброй рэлігійнае кангрэгацыі — Пілігрымаў, што ўцяклі з Ангельшчыны, каб магчы свабодна вызнаваць выбраную імі веру.

Пілігрымы — перасьледваныя ў Ангельшчыне афіцыйнай царквой— адплылі ў Амэрыку на караблі „Мэйфляўэр" у 1620 годзе й тутака знайшлі свабоду для сваей рэлігіі. Дзеля таго, што іхны малы карабель напатыкаў падарозе сярдзітыя буры, ягоныя 102 пасажыры — мужчыны, жанчыны й дзеці — знаходзіліся на моры звыш трох месяцаў, пакуль не закінулі якару ў лістападзе таго-ж году пры пясчаным беразе Кэйп Код.

Гэтае неспадзявана доўгае падарожжа вычарпала іхныя запасы прадуктаў. Больш таго, замʼж да паўдзённай часьці Новага Сьвету, як сьпярша плянавалі, яны прыплылі да паўночнай часьці, дзе ўжо ня было ўмоваў развесьці агародніцтва. Пакуль мог быць сабраны веснавы ўраджай, многія зь іх памерлі з голаду.

Аднаго веснавога дня прыйшоў у іхнае селішча адзін Індыянін і, гаворачы паангельску, прывітаў зьдзіўленых Пілігрымаў. Ягонае імя было Самасэт. Ён навучыўся ангельску ад першых гандляроў. Пілігрымы далі яму падаркі й падзяліліся зь ім сваёй убогай ежай. У вадплату Самасэт і іншыя Індыяне навучылі пасяленцаў, як разводзіць кукурузу й прыгатаўляць яе з рыбай. Пасьлей яны служылі пасяленцам праваднікамі й перакладнікамі.

Вясна 1621 году была сонечная й зь цёплымі дажджамі. Пасяленцы прысабілі шмат індыянскіх прыяцеляў, між якімі быў і Масасоіт, старшыня індыянскага племя, што засяляла акружаючыя аколіцы. Маючы магчымасьць разводзіць прынамсі збожжа, й гародніну. Пілігрымы мелі ўвосень гэткае багатае жніва, што губэрнатар калёніі, Вільям Брадфорд загадаў адсьвяткаваць тры дні сьвята падзякі — дажынкаў.

Калянiстыя запрасілі на гэтае сьвята й індыянскага старшыню Масасоіта, будучы ўдзячнымі за ягоныя дары. Яны перапалохаліся, калі, у назначаны дзень, ён зьявіўся ў селішчы зь дзевяцьдзесяцьма сябрамі ягонага племя. Але праблема прадуктаў харчаваньня ня была ўжо ніякай праблемай. Старшыня Масасоіт паслаў у лес лепшых сваіх паляўнічых, якія прынесьлі адтуль на сьвята пяць забітых аленяў. Тады ён паказаў пілігрымскім паляўнічым, дзе можна знайсьці дзікіх індыкоў і кіслыя чырвоныя брусьніцы. Гэткім парадкам, на амэрыканскі Дзень Падзякі прыйшлі традыцыйныя патравы ад Індыянаў — індыкі, суніцы, кукуруза й гарбузы.

З усіх амэрыканскіх сьвятаў Дзень Падзякі — гэта праўдападобна найбольш адметнае й спэцыфічна амэрыканскае сьвята. І таксама, як Пілігрымы трыста год таму, мы Амэрыканцы сядаем сяньня да традыцыйнага сьвята. Гэта адна з нагодаў для нашых сем'яў, каб зыйсціся разам і цешыцца сьвяточным днём. Шмат якія сем'і запрашаюць на гэтае сьвята сваіх прыяцеляў, якія ў іншым выпадку аставаліся-б адзінокімі. Часта студэнты й наведвальнікі із-за мяжы бываюць у гэты дзень гасьцямі ў нашых хатах.

Таму што Сьвята Падзякі — гэта сямейнае сьвята, дык у гэты дзень мы звычайна пішам лісты да нашых заморскіх сваякоў і прыяцеляў. Гэтыя лісты даюць добрую нагоду падчыркнуць некаторыя асаблівасьці Амэрыканцаў — глыбокую прыязнь, шчодрасьць і добрую волю.

(American Council for Nationalities Service).

зак і апавяданьняў. У 1918 годзе ён надрукаваў рад такіх апрацаваньняў у пецярбурскім беларускім часапісе „Чырвоны Шлях" пад псэўдонімам Навума Смагі.

Дзеля прыкладу, ніжэй перадрукоўваем адну із казак Сержпутоўскага із зборніка 1926 году „Казкі" і апавяданьні Беларусаў Слуцкага павету".

Цыган Музыка

Быў адзін цыган ды якісь шалапаваты, ня ўмеў ён красьці, бо баяўся прапасьці, ня ўмеў коней лячыць, а хацеў так сабе жыць. Нічога ён ня дбаў, толькі на скрыпцы йграў. Была у яго скрыпачка маленькая ды дарагенькая. Адкуль ён яе дастаў, дык і сам ня знаў. Тая скрыпка так іграе, так выразна вымаўляе, што здаецца душа зь целам расстаецца. Іграў цыган у паноў, іграў у жыдоў, іграў на вясельлі ды на ігрышчах, дзе людзі прасілі, дзе грошы плацілі. Што цыган захоча, скрыпка плача ці рагоча. От здаецца, скуль і голас той бярецца.. Грае цыган, грае, ды нарэшце засьпявае. — Хвалько, — кажуць, — ён іграе, бо такую скрыпку мае, што гаворыць і сьпявае. Дак ніхто ня знаў пра то, як цыган часамі граў над ставам за вярбамі, як ён душу адвадзіў, што бязь мілае нудзіў. От сядзіць цыган на змроку. Стаў шырокі з боку. Вербы ветачкі спусьцілі. Зоркі гожа засьвяцілі.

Заіграў ён ціха, ціха, аж спалохалася ліха. Жабы крумкаць перасталі. Лісьцікі зь вярбы упалі. Ня лісточкі, а дукаты. Чуе голас: — будзь багаты. Колькі хочаш, забірай, толькі скрыпку мне прадай. І выходзіць з става гідкая праява — чорцік невялічкі, жвавы, нос гарбаты, лоб каравы; над вушамі мабыць рожкі, з капытамі ножкі; між нагамі хвост сагнуўся. Той музыка схамянуўся. — Скрыпку, — кажа, — я прадам, толькі перш пайграю сам. Згода, — чорт на знак вільнуў хвастом ды й сагнуўся пад кустом. От музыка смыкам цягне, аж даліна зьвягне, пальцамі перабірае, аж на сэрцы грае.

Лес прыціх, прыціхлі кветкі, засмуціліся палеткі. Неба плача, сьлёзы льлюцца, камары болып не таўкуцца. Стаў тут чорт хвастом круціць ды ў кулак трубіць. От цыган суняўся ды й зь ігрою папрашчаўся. Скрыпку ён патрос бы грушу ды з грудзей і выняў душу. Чорт грашмі яго абсыпаў, скрыпку ўзяў ды чуць зарыпаў. Рад, што й так іграе. От цыган у мех зьбірае грошы, мех кладзе на плечы, каб схавацца ад пусьцечы. Прашкі! Ад ліхое сілы не схаваешся, мой мілы. Чорт тры дні смыком цягае, скрыпка сьвішча, ды ня грае. — Не, хоць скрыпка добра грае, ды душы яна ня мае, сэрца ня гічыпае. Дагадаўся чорцік жвавы. — Я купіў не для забавы. — Чорт схапіў яе пад паху дый даў маху. Хутка поле й лес прайшоў, покі. цыгана найшоў. — Бачыш, скрыпка без душы. На-ж іграй і мне служы. — От з тых час цыган іграе, толькі чорта пацяшае, бо ў ігры няма душы.

СУПЯРЭЧЛІВЫЯ МЯРКАВАНЬНІ ШТО ДА АДНАГО ПЫТАНЬНЯ

Ад рэдакцыі: Пад гэткім загалоўкам зьмешчаны артыкул у № 9 органу ЦК КПБ „Коммунист Белоруссии" за сёлетні год. Гэты артыкул перадрукоўваем ніжэй поўнасьцяй у перакладзе на беларускую мову, як асабліва характэрны й вымоўны для палітычнай сытуацыі ў паняволенай Беларусі. Камэнтары да гэтага артыкулу падаюцца ў тут-жа зьмешчаным нашым артыкуле „Вакол пытаньня Нашай Нівы".

Выступаючы на рэспубліканскай нарадзе ідэялягічных працаўнікоў, што адбылася ў красавіку леташняга году ў Менску, акадэмік Акадэміі Навукаў БССР Т. С. Гарбуноў прысьвяціў значную частку свае прамовы крытыцы памылковых пагляду некаторых навуковых працаўнікоў — пра газэту „Наша Ніва", што выходзіла на Беларусі ў дарэвалюцыйныя часы (1906-1915 гады) і была лібэральна-буржуазыйным, нацыяналістычным выданьнем. Прычыну да гэтае крытыкі стаўся артыкул, надрукаваны ў лютаўскім нумары часапісу „Полымя" за 1963 год. У вартыкуле, выходзячы з даволі сумлёнае аргумэнтацыі, сьцьвярджалася, быццам „Наша Ніва" мае перад гісторыяй некаторыя рэвалюцыйна-дэмакратычныя заслугі, што яна, маўляў, займалася прапагандай марксыцка-ленінскіх ідэяў у Беларусі, крытыкавала капіталістычныя парадкі, аграрную й нацыянальную палітыку царызму, бараніла інтарасы працоўных. Зрабіўшы гэткія вывады, аўтар спрабаваў высунуць пытаньне аб пераглядзе існуючае ацэны клясавага характару й палітычнай лініі газэты „Наша Ніва".

Апублікаваньне згаданага артыкулу ў часапісе — тав. Гарбуноў схарактарызаваў, як „буйную памылку", а ўчынак аўтара, што напісаў яго, назваў „абуральным".

Дазволім сабе працытаваць колькі месцаў з прыгаданае прамовы.

Прамоўца адзначыў, што аўтар зьмешчанага ў часапісе артыкулу „абвяшчае „Нашу Ніву" ледзь не марксыцкай газэтай, праз якую ў Беларусі распаўсюджваўся марксызм-ленінізм. Ён цьвердзіць, што ў рэдакцыі „Нашай Нівы" быццам былі ўплывовыя супрацоўнікі, што падзялялі марксыцкія пагляды, ніб „Наша Ніва" цалком правільна з марксыцкага гледзішча насьвятляла сутнасьць капіталістычных манопалій і г. д."

„У гісторыка - літаратуразедных працах і падручніках зь гісторыі літаратуры **ўжо даўно паданая навукова-абаснаваная ацэна гэтае газэты** (падкрэсьлена намі). Я ня буду паўтараць партыйную прэсу, дзе „Наша Ніва" характарызуецца, як лібэральна-буржуазыйная газэта. Газэта гэтая весьціла шлях дробных лібэральных рэформаў у вырашэньні задачаў буржуазыйнае рэвалюцыі. Падводзіла „базу", што ў Беларусі ня было клясавага змаганьня. Кіраўнікі „Нашай Нівы" былі буржуазнымі нацыяналістымі—Антон і Іван Луцкевічы, яны паходзілі з памешчыкаў і ў пэрыяд сацыялістычнай рэвалюцыі заканамерна апынуліся ў лягеры контррэвалюцыі".

Памылка аўтара „мае свае вытокі ў ягонай тэарэтычнай нясьпеласьці, у ягоных вельмі слабых, павярхоўных ведах прадмету, аб якім ён узяўся пісаць".

І далей прамоўца зазначыў, што публікацыяй гэткага роду артыкулаў „робіцца вялікая шкода справе выхаваньня нашае моладзі, **уносіцца блытаніна ў гістарычную й літаратуразедную навуку**", (падкрэсьлена намі).

Прыведзеныя вышэй вытрымкі ўзятыя із стэнаграфічнае справаздачы нарады (бач. 110-111).

Праз месяц пасьля рэспубліканскае нарады ідэялягічных працаўнікоў, у часапісе ЦК КПБ „Коммунист Белоруссии" група гісторыкаў Менску выступіла з артыкулам „Наўсуперак гістарычным фактам", у якім яшчэ больш абаснавана паказала ўсю памылковасьць публікацыі „Полымя" аб „Нашай Ніве". На канкрэтных прыкладах аўтары пераканальна давялі, што ніякіх дачыненьняў да прапаганды марксызму-ленінізму ў Беларусі „Наша Ніва" ня мела. Наадварот, гэтая газэта суджала рэвалюцыйную барацьбу рабочае клясы, выступала супраць забастоўкаў, заяўляла, што страйкі шкодныя і для капіталістых і для працоўных, запэўняла, што працоўныя могуць дамовіцца з капіталістымі аб узаемных суступках. Газэта намаўляла сялян „не націскаць на памешчыка", запэўняла, што „спакойным змаганьнем і лягчэй, і карысьней дамагацца лепшага жыцьця"... Навет самы кіраўнікі „Нашай Нівы" ціраз казалі, што іхны рух ня мае нічога агульнага з рэвалюцыяй.

„Памылковая спроба, — пісалі гісторыкі, — выдаць буржуазна-лібэральную й нацыяналістычную „Нашу Ніву" за рэвалюцыйную газэту, якая быццам-бы прапагавала марксыцкія ідэі ў Беларусі, ня толькі выкрыўляе гістарычную праўду, але, калі яе пакінуць бяз увагі, можа ўнесьці шкодную блытаніну ў гісторыка-эканамічную й літаратуразедную навуку" („Коммунист Белоруссии", № 5 за 1963 г., бач. 69).

Часапіс „Полымя", ідучы за добрай традыцыяй нашае савецкае прэсы, перадрукаваў артыкул з „Коммуниста Белоруссии" і гэтым самым нібы выправіў зробленую памылку. Здавалася-б, усё ясна. Але...

Зусім нечакана ўзьнікла „але". І мы ўзноў прымушаныя вярнуцца да пытаньня аб „Нашай Ніве".

Справа ў тым, што нядаўна выдавецтва „Наука" ў Маскве выпусьціла ў сьвет двутомнік, прысьвечаны 400-годзьдзю расейскага друкарства. У першым томе зьмешчаны невялікі артыкул „Друкарства ў Беларусі канца XIX—пачатку XX в"., у якім зноў-ткі „Нашай Ніве" прыпісваюцца вялізныя заслугі. Вось што пішацца ў кнізе:

„У гісторыі змаганьня беларускага народу **за стварэньне свае дзяржаўнасьці**, а таксама за стварэньне народнай нацыянальнай літаратуры, „Наша Ніва" **адыграла важную ролю**", (падкрэслена намі). Яна імкнулася несьці ідэі нацыянальнае свабоды й незалежнасьці ў асяродзьдзе сваіх чытачоў, сталася цэнтрам беларускай літаратуры..." (бач. 565).

„Газэта мела цесную сувязь з народнымі масамі, заўсёды ймкнулася іх мацаваць і пашыраць" (бач. 566).

„На першы плян газэта паставіла сацыяльная й палітычная патрабаваньні" (там-жа).

„Газэта „Наша Ніва" **садзейнічала развіцьцю рэвалюцыйнае сьвядамасьці працоўных масаў**" (падкрэслена намі).

„Наша Ніва" прапагавала **ідэю задзіночанае барацьбы ўсіх працоўных супраць царызму.** Правільна будзе ацаніць „Нашу Ніву", як **саюзьніка бальшавіцкага друку ў тыя часы**". (падкрэслена намі).

Хто-ж даў гэткія ўсхваляваньня ацэны лібэральна-буржуазнай, нацыяналістычнай газэце? Да каго належыць гэты артыкул? Выяўляецца, аўтарам ягоным ёсьць акад. Т. С. Гарбуноў. Супярэчлівыя меркаваньні тав. Гарбунова наконт аднае й тае-ж справы, выклікалі шмат у каго з чытачоў вялізнае зьдзіўленьне. І гэта натуральна. Гэткія бо адвольныя тлумачэньні адно дэзарыентуюць грамадзкасьць, уносяць блытаніну ў навуку. Узьнікае пытаньне: чаму-ж верыць, што ў большай меры адказвае гістарычнай праўдзе, — тое, — што казаў тав. Гарбуноў увесну мінулага году на нарадзе, ці тое, што зьмешчана ў кнізе сёлета?

Нам здаецца, што перш, чымся даваць нейкую новую ацэну, трэба давесьці памылковасьць ці застарэласьць папярэдняе ацэны. А ў дадзеным выпадку ранейшая ацэна „Нашай Нівы", як цьвердзіў сам тав. Гарбуноў, ёсьць „навукова абгрунтаванаю". Які-ж сэнс адкідаць сяньня гэтую навукова абгрунтаваную ацэну „Нашае Нівы" й даваць нейкую новую? Тымболыш, што яна нічым не абгрунтаваная — ні аналізам канкрэтных матар'ялаў, надрукаваных у газэце, ні архіўнымі дакумэнтамі.

М. Козыр

ЯГО ЭКСЦЭЛЕНЦЫІ БІСКУПУ ЧАСЛАВУ СІПОВІЧУ

ROMA, VIA CORSICA 1, ITALY

Беларускае Каталіцкае Згуртаваньне „РУНЬ", Аддзел Ню Ёрк, шчыра вітае Вас у 50-ыя ўгодкі Вашага жыцьця й жадае Вам добрага здароўя, памыснасьці й далейшай плённай працы на славу Богу й на дабро Беларускага Народу.

Шмат год!

Франціш Бартуль
Старшыня

Яніна Кахаwоўская
Сакратар

Нью Ёрк, 25 лістапада 1964 г.

Вакол пытаньня „Нашай Нівы"

Перадрукаваны гэтта з „Коммуниста Белоруссии" артыкул „Супярэчлівыя меркаваньні ў вадным пытаньні" закранае вельмі важную справу, што датычыць „Нашай Нівы" й нашаніўства.

„Наша Ніва" й увесь нашаніўскі рух быў камуністычнай партыяй засуджаны, як рэакцыйны й нацыяналістычны, а тым самым супярэчны камуністычным ідэям. Гэткі пагляд быў агульнаабавязваючы і бездыскусыйны. Але ў сувязі з пасьлясталінскай „адлігай" пачалася была ў Савецкім Саюзе пераацэнка некаторых цэннасьцяў ды частковая рэгабілітацыя раней засуджаных зьяваў. У працэсе гэтага рэгабілітацыйнага руху ўзьнікла было й пытаньне перагляду дагэтуляшніх ацэнак „Нашай Нівы" й нашаніўства.

Першым падняў гэтае пытаньне літаратуравед Міхал Ларчанка ў артыкуле „Некаторыя пытаньні гісторыі беларускай літаратуры", надрукаваным у газэце „Літаратура і Мастацтва" за 17 лістапада 1956 году. Ён патрабаваў грунтоўнага перагляду адмоўнай ацэны такіх нашаніўскіх пісьменьнікаў, як К. Каганец, Ядвігін Ш. і А. Гарун, якія, паводля Ларчанкі, у „сваёй дакастрычніцкай творчасьці былі ўвасноўным прагрэсыўнымі пісьменьнікамі".

Што-ж датычыць да „Нашай Нівы", дык, на думку Ларчанкі, на ейных бачынах „выступалі прадстаўнікі супрацьлеглых напрамкаў". Калі „ў публіцыстыцы, — пісаў Ларчанка, — задавалі тон буржуазныя нацыяналісты, лібэралы-рэфарматары", дык у мастацкай літаратуры „група рэвалюцыйна-дэмакратычных і прагрэсыўных пісьменьнікаў надавала „Нашай Ніве" дэмакратычны характар, рабіла яе папулярнай сярод народу, ставіла важныя пытаньні для развіцьця беларускай нацыянальнай культуры і літаратуры, словам, рабіла газэту прагрэсыўнай, патрэбнай і карыснай".

Супраць спробаў Ларчанкі, пры гэтым даволі яшчэ асьцярожных, рэгабілітаваць „Нашу Ніву", паднялася цэлая бура. Адразу пасьля надрукаваньня Ларчанкавага артыкулу выступілі былі на бачынах менскае „Зьвязды" партыйныя гісторыкі Л. Абэцэдарскі й А. Сідарэнка з артыкулам пад вымоўным загалоўкам „За ідэйную чыстату нашых літаратурных пазыцыяў". Супраць спробаў Ларчанкі падняліся былі галасы на 3-ім пленуме праўленьня Саюзу пісьменьнікаў БССР у сакавіку 1957 году, а такжа на 4-ым Зьезьдзе пісьменьнікаў БССР у лютым 1959 году. Супраць патрабаваньняў Ларчанкі выступілі такія пісьменьнікі, як П. Броўка, П. Глебка, К. Крапіва й іншыя ды навет сам першы сакратар ЦК КПБ К. Мазураў, закідаючы Ларчанку зробленыя ім „прынцыповыя памылкі".

Далейшы ход дыскусіі ў справе „Нашай Нівы" перадае перадрукаваны тут артыкул з „Коммуниста Белоруссии".

Асабліва характэрнай зьявай у гэтай дыскусіі ёсьць узаемна супярэчлівыя выступленьні Т. Гарбунова. Т. Гарбуноў — гэта ня так сабе звычайны навуковы працаўнік, але адзін з партыйных лідэраў Беларусі, былы сакратар, а цяперака сябра ЦК КПБ. Як-жа тады выясьніць гэткія супярэчныя ацэны „Нашай Нівы", дадзеныя Гарбуновам на працягу ўсяго аднаго году?

Трэба думаць, што сам Гарбуноў будзе зьмушаны забраць у гэтым пытаньні голас. Скіраваны „Коммунистом Белоруссии" супраць яго закід нагэтулькі цяжкі, што з гледзішча на займаную ім пазыцыю ў партыі ён ня зможа абмінуць гэтага пытаньня маўчаньнем. Але пакуль будзе гэта ім зроблена, пастараемся адказаць на гэтае пытаньне мы.

Вось-жа, на нашую думку, Гарбуноў, рэвідуючы собскую ацэну „Нашай Нівы", папрабаваў пайсьці з духам часу. Агульная тэндэнцыя пераацэнкі цэннасьцяў, якая штораз шырэй праводзіцца ў Савецкім Саюзе, і паступовае прыбліжэньне да аб'ектыўнай праўды ў вацэне некаторых гістарычных зьяваў, відаць, далі аснову Гарбунову шчыра выказаць свой пагляд на „Нашу Ніву". Як працаўнік навукі й акадэмік, Гарбуноў уважаў, відаць, за патрэбнае адкінаць свае ранейшыя, гаворачы славамі „Коммуниста Белоруссии", „устарэлыя" ўжо сяньня пагляды на характар і ролю „Нашай Нівы".

Пры гэтым, Гарбуноў у сваім артыкуле, зьмешчаным у кнізе з нагоды 400-годзьдзя расейскага кнігадрукаваньня, ня йдзе ў ацэне „Нашай Нівы" так далёка, як робіць гэта Мікола Верабей у лютаўскім нумары „Полымя" за 1963 год, супраць чаго два месяцы пазьней выступіў быў Гарбуноў на рэспубліканскай нарадзе ідэялягічных работнікаў.

Верабей намагаўся, між іншага, давесьці, што „Наша Ніва" сьвядома прапагавала на сваіх бачынах марксыцка-ленінскія ідэі. Тут Верабей моцна перацягнуў струнку, бо „Наша Ніва", як выказьніца беларускай нацыянальна-адраджэнскай ідэялёгіі, ня мела нічога супольнага з марксызмам-ленінізмам.

Гэтага ня прыпісвае „Нашай Ніве" й Гарбуноў у сваім апошнім, ужо зрэвідаваным выступленьні ў справе „Нашай Нівы". Ён, пералічыўшы зусім аб'ектыўна нацыянальна-палітычныя заслугі „Нашай Нівы" ў беларускім адраджэньнскім руху, зусім ня зьвязаныя з максызмам-ленінізмам, адно цьвердзіць: „Правільна будзе ацаніць „Нашу Ніву", як спадарожніка", бальшавіцкага друку ў гэныя часы". Пэўне-ж, некаторыя ідэі, выказваныя ў „Нашай Ніве", не пярэчылі адпаведным ідэям бальшавіцкага руху, будучы сугучнымі з гэтымі апошнімі. Але гэта зусім не абазначае, што „Наша Ніва" ставіла сабе мэтай быць „саюзьнікам бальшавіцкага друку", як робіць канчатковы вывад Гарбуноў.

Артыкул у „Коммунисте Белоруссии" не падпісаны. Значыцца, гэта артыкул рэдакцыйны. А гэта довад, што ЦК КПБ, афіцыйным органам якога ёсьць „Коммунист Белоруссии", у дачыненьні да „Нашай Нівы" й нашаніўства стаіць на старых, узаконеных яшчэ за часоў культу асобы Сталіна пазыцыях.

Алесь Крыга

Сёе—тое

Сёлета вясной і ўлетку часапіс „Полымя" й газэта „Літаратура і Мастацтва" прысьвяцілі цімала месца гутаркам пра беларускую мову. Гутаркі, вядома-ж, пад наглядам няспрыяльнага партыйнага вока, не разгарнуліся на поўную шырыню, дый былі даволі стрыманымі, абмежаванымі. Адылі асабліва цікавымі й зьмястоўнымі, на нашу думку, былі артыкулы Янкі Скрыгана й Максіма Лужаніна. Відаць,што пытаньне ня толькі чысьціні беларускае мовы, але й культуры наагул турбуе як старэйшых, так і маладзейшых. У гэтым сьвятле асабліва характэрны й цікавы ліст групы студэнтаў менскага БДУ ім. Леніна, зь якога прыводзім вытрымку:

„Мы займаемся на беларускім аддзяленьні філялёгічнага факультэту БДУ імя Ул. І. Леніна й кажны дзень маем справу з вывучэньнем гісторыі беларускае літаратуры, з кнігамі нашых пісьменьнікаў як старэйшага, так і малодшага пакаленьня. І вось часам сутыкаемся зь непажаданымі цяжкасьцямі.

У вапошнія гады, пасьля XX і XXII зьездаў партыі, карэнным чынам перагледжана гісторыя беларускае літаратуры. Але, на жаль, мы й цяпер ня маем выданьняў шмат якіх твораў нашай літаратурнай спадчыны. Пры вывучэньні публіцыстыкі Кастуся Каліноўскага даводзіцца гартаць старыя кнігі, каб знайсьці тэксты ягонай „Мужыцкай Праўды", а вывучаючы Ядвігіна Ш. — адшукваць яго зборнік 1946 году выданьня. Да гэтага часу не перавыдадзена чамусьці й першая граматыка беларускай мовы Браніслава Тарашкевіча. Ня маем мы магчымасьці пазнаёміцца і з публіцыстыкай гэтага буйнага вучонага й грамадзкага дзеяча.

Акадэміі навук рэспублікі, Саюзу пісьменьнікаў варта таксама, на наш погляд, перагледзець і адносіны да творчасьці Алеся Гаруна. Вядома, у яго былі памылкі й хібы, але-ж нельга, думаецца, закрэсьліваць творчасьць паэты цалкам. Не закрэсьліваем-жа мы творчасьці Буніна, Белага, Купрына, Цьвятаевай".

Беларускім студэнтам мо й няведама, што гэта якраз „родная партыя" ў трыццатых гадох пусьціла з дымам творы Алеся Гаруна, Тарашкевіча дый цімала іншых „нацдэмаўскіх" твораў, гэтым аж да культурнага жабрацтва агаляючы паняволены беларускі народ. Калі-ж, як мяркуюць вышэйпадпісаныя студэнты дый іншыя мілёны беларусаў, гэта самая партыя цяперака палепшала, карэнным чынам перагледзела ня толькі гісторыю беларускае літаратуры, але й наагул адраклася нялюдзкіх дачыненьняў да народу й яго культуры, дык на доказ гэтага „роднай партыі" адно застаецца перавыдаць ці іншымі шляхамі зьвярнуць народу зрабаваныя скарбы, аднавіць сьвятыні, рэгабілітаваць пакрыўджаных і нясьлушна апаганеных тварцоў культуры.

Ці „родная партыя" зробіць гэта? Скарэй, — казаў той „бышы чалавек" Хрушчоў, — сьлімак сьвісьне.

**
*

Доўгі час на бачынах „Літаратуры і Мастацтва" трывала дыскусія пісьменьнікаў і крытыкаў пра цяперашні бээсэсэраўскі сацрэалістычны раман. Палеміка гэта, што старалася трымацца ў рамах вузкой барадатай марксыстоўскай догмы, нас, вольных людзей, магла-б заціквіць ці навет заінтрыгаваць, калі-б у ёй проста ці бокам закраналася справа свабоды пісьменьніка ў творчасьці. Ды пытаньня такога наагул ня было. Усе, згодна партыйнага наказу, ні вады ў раты панабіраўшы, маўчалі пра гэта, заміж таго карпатлівага варочаючы трасянку няпрыгнадных аспэктаў няжыцьцёвага сацрэалізму.

Адылі, кажуць, дзе п'юць там і льлюць. Дык і ля гэтай бээсэсэраўскай трасянкі некаторым чытачом пашанцавала слова ўзяць. Із тых „шылаў, што вылезьлі наверх", найцікавейшае „лідзкае шыла".

Настаўнік І. Лешанюк зь Лідзкага раёну піша ў „Літ. і Маст." за 25-га верасьня п. заг. „Чаму маўчаць лідзкія чытачы":

„Каб высьвятліць гэта (чаму маўчаць чытачы, — М. К-р), я наведаў некалькі бібліятэк лідзкага раёну. Тое, што я там пачуў і пабачыў, мяне шчыра засмуціла. Гутарыў я, напрыклад, з загадчыцай Нагародавіцкай сельскай бібліятэкі Верай Міхалевіч. Пытаю: — „Крыніцы" Шамякіна ў вас ёсьць? — Няма. — А „У добры час"? — Няма. — Па якой кніжцы беларукага пісьменьніка праводзілі вы сёлета канфэрэнцыю чытачоў? — Пакуль што не праводзілі.

Пацікавіўся, што ёсьць наогул зь беларускай літаратуры ў бібліятэцы. Аказалася, амаль нічога. Пра навінкі й гаварыць не даводзіцца. Чаму? Вера Міхалевіч тлумачыць:

—Адпусьціць сельсавет грошы — я еду ў кнігарню. Там бяру тыя кнігі, якія прапаноўваюць. Адкуль мне ведаць, якая зь іх патрэбная, якая не . . .

"YELLOW RUSSIA"

(Заканчэньне з 3-яй бач.)

ная, дык павінен быць і нейкі плян працы і час прадугледжаны.

Ёсьць вартасьці характару больш часовага й характару трывалкага. Да першых належаць у першую чаргу нашы эміграцыйныя арганізацыі й інстытуцыі. На дамы, маёмасьць мы выдаём вялікая грошы. І ў гэтых дамох, у арганізацыях часта няма зьместу, бо шкадуем грошай на вартасьці трывалкія, такія, як добра апрацаваныя кнігі, літаратура мастацкая, наагул інфармацыйна-навуковы матар'ял. Калі так, то благія мы гаспадары, бо будуем, наладжваем рамы, а ў тыя рамы не даём зьместу. Дый ня трэба забываць, што гэтыя трывалкія вартасьці, як навука, літаратура, ёсьць укладам у скарбніцу **беларускага народу, а ня толькі эміграцыі.**

Варта вось над гэтым ня толькі задумацца, але й за працу ўзяцца.

К. Акула

СУМНЫЯ ВЕСТКІ З БАЦЬКАЎШЧЫНЫ

Нядаўна ў Амэрыку прыехаў малады хлапец. Нарадзіўся й вырас ён у Лідзе, а ў 1957-м годзе, маючы 18 год, выехаў у Польшчу, дзе й жыў дагэтуль. Хоць ён і пакінуў Беларусь ужо сем год таму, але весткі аб жыцьці нашых суродзічаў у пасьляваенныя гады вельмі цікавыя для нас і сяньня. Таму, сустрэўшыся з новым „Амэрыканцам", мы пачалі распытваць яго аб тым ды гэтым.

— **Як жывуць нашыя людзі ў Беларусі** — спыталіся мы перадусім. Адказ быў даволі нечаканы: Зусім ня так, як некалі, да вайны. Бо сягоньня ў Беларусі між людзьмі, даўнейшымі суседзямі й сябрамі, пануе недавер і навет страх. Кажны кажнага баіцца, каб не ачарніў, не данёс на яго ў ведамую ўстанову. Гэта асабліва заўважаецца ў Заходняй Беларусі. Тутака, зараз пасьля вайны адбыліся вялікія перамены. Шмат людзей, што спрадвеку жылі на роднай зямлі, але чамусьці здаліся цяпер уладам няпэўнымі, а таксама Палякі, Украінцы — былі зь Беларусі высланы ці вывезеныя. На іхнае месца прывезьлі з цэнтральнае Расеі Расейцаў, не адно партыйных ці ўрадаўцаў, але й звычайных „пралетараў" — работнікаў, настаўнікаў. Гэта была неабходная з гледзішча камуністычнае ўлады мера, бо адно ў выніку гэткага перамяшаньня жыхарства ўдалося ёй „супакоіць" Заходнюю Беларусь. Аж да 1956-го году тут зь вялікай удачаю дзейнічалі ў лясох г. зв. „банды" — антыкамуністычная партызанка. Што дзейнічалі яны з удачаю, сьветчыць тое, што ня было бадай тыдня, каб яны не забілі колькі чалавек з адмысловага палку энкавэдыстых, раскватараванага ў самым цэнтры гораду. Блізу штовечару суседзі чулі, як гулі машыны, брахалі сабакі — гэта энкавэдыстыя выяжджалі ў лес на змаганьне з „партызанамі". Пасьля сьмерці Сталіна полк гэты быў зьліквідаваны, бо й „банды" пакрысе спынілі сваю дзейнасьць.

Прыежджыя з Расеі грамадзяне дрэнна зжываліся зь мясцовым беларускім жыхарствам. Спадылба глядзелі адны на адных ня толькі дарослыя, але й дзеці, вучні мясцовых школаў. У клясе, дзе вучыўся наш хлапец, была палова вучняў Беларусаў, пяць Палякаў, а рэшта — Расейцы. „Рускія" гэтыя звалі заходнікаў „пшэкамі", а яны іх „кацапамі", склаўшы ў дадатак ня зусім цэнзурную песьню, якую часта пад адрысам гэтых „рускіх" сьпявалі. Канчалася гэта бадай заўсёды бойкаю, прычым школьныя ўлады пераважна прызнавалі праўду за „рускімі". Гэткая ненавісьць і недавер паміж вучнямі — існавалі ў школе напрацягу ўсіх год, што наш „эмігрант" у ёй вучыўся.

На нашае пытаньне, **як стаіць цяпер у Беларусі справа з рэлігіяй,** — адказ быў гэткі:

— У горадзе засталіся толькі адзін касьёл і адна царква. Але касьцёл доўга стаяў замкнёны — ня было ксяндза. Толькі ў 1952 годзе, на сёмы год па вайне, вярнуўся сюды зь Сібіру стары ксёндз, які й пачаў штонядзелі адпраўляць імшу. За гэта трэба было плаціць дзяржаве вялізны падатак, але людзі плані ксяндзу, які быў вельмі добры для зрабіць такой прыкрасьці ні маці, цілі. У касьцёл прыяжджалі людзі за 50 і 60 кілямэтраў, бо другога касьцёлу нідзе ў ваколіцы ня было. Ксёндз меў права даваць шлюбы, хрысьціць, адпяваць нябожчыкаў. Але праводзіць труну зь нябожчыкам на магілкі — яму ўжо не дазвалялася. Таксама былі забароненыя й вулічныя працэсіі. Працэсія на „Божае Цела", прыкладам, мусіла адбывацца ўнутры касьцёлу, перапоўненага вернікамі так, што ня было дзе йголцы ўпасьці.

Рэлігія ў школах была забароненая ад першага-ж дню. Дзецям так і было сказана: або школа, або царква. Дзяцей прымушалі йсьці ў камсамол. Мацнейшыя даўжэй трымаліся, не запісваліся, але нарэшце, пераканаўшыся, што ня быўшы камсамольцамі, школы яны ня скончаць, запісваліся й яны. Прыканцы навучальнага году з усяе клясы па-за камсамолам застаўся адно наш хлапец. Ён паходзіў з рэлігійнае каталіцкае сям'і, ад малых год служыў у касьцеле „да ймшы" й не хацеў, ня мог, — як ён сказаў, — іхнае асірацелае сям'і. За сваю стойкасьць ён вельмі цярпеў. Вучыўся й захоўваўся ён у клясе добра, але што-б ня здарылася — настаўнікі абвінавачвалі перадусім яго. Пагражаў яму дырэктар і звальненьнем із школы. Нарэшце, у канцылярыю выклікалі маці хлапца. Што ёй казаў дырэктар, яна ніколі сыну ня прызналася. Але яна мусіла падпісаць дазвол сыну ўступіць у камсамол. І яго запісалі. Але й тут ён ня здаўся. Ведаючы, што камсамольцам ня можна было мець двойкаў, ён перастаў адрабляць лекцыі. Набраўшы „двойкаў", ён мусіў іх паправіць. А пакуль гэта зробіць, быў у камсамоле „завешаны". Тымчасам вярнуўся зь лягеру, зь Сібіру бацька. Сям'я пачала стараньні ,каб выехаць у Польшчу, і так хлапцу ўдалося перайсьці ў дзявятую клясу сярэдняе школы, ня будучы дзейным камсамольцам.

Штонядзелі пад касьцёл і царкву хадзілі дзяжурныя камсамольцы з „тайнага" актыву камсамолу. Яны „лавілі" тых вучняў, што йшлі маліцца, і тады тыя мелі вялікія прыкрасьці. Аднак, дзяцей у іхным горадзе маткі ды бабулі, пераважна хрысьцілі, часта ў таямніцы перад бацькам, каб ня было якіх прыкрасьцяў на працы.

На нашае пытаньне аб **бытавых умовах жыцьця на Беларусі,** — хлапец уздыхнуў і сказаў, што жыцьцё гэтае было ўвесь час, пакуль ён ня выехаў з роднага места ў 1957-м годзе, — проста жахлівае. Па хлеб трэба было стаяць у чарзе па 12-14 гадзін. Пад хлебныя крамы людзі прыходзілі і прыяжджалі яшчэ зь вечару за 50 і больш кілёмэтраў. Хлеб быў вельмі благі, недапечаны, пакуль выбярэшся зь ім з натоўпу, абяртаўся ў важкія кавалкі цеста. Цукар давалі адно двойчы ці тройчы на год па поў-кілё на душу, перад вялікімі сьвятамі, як Першы Май ды Ўгодкі Кастрычніка. Бульбы ў крамах не прадавалі. Яе даводзілася за дарагія грошы купляць на рынку або ў калгасах. Таму зарплаты хапала людзям адно на поў месяца. Другія поўмесяцы даводзілася галадаваць і сяк-так выкручвацца. Бадай усе, найбольш навет чэсныя й паважныя людзі — кралі што мага й дзе мага. Жылі дрэнна й прыежджыя радавыя Расейцы. Ім даводзілася навет горш, чымся мясцовым, бо ня было кватэраў. Па колькі сем'яў жылі ў ваднным пакоі. Партыйныя, аднак, мелі асобныя „тайныя" пайкі й жылі добра.

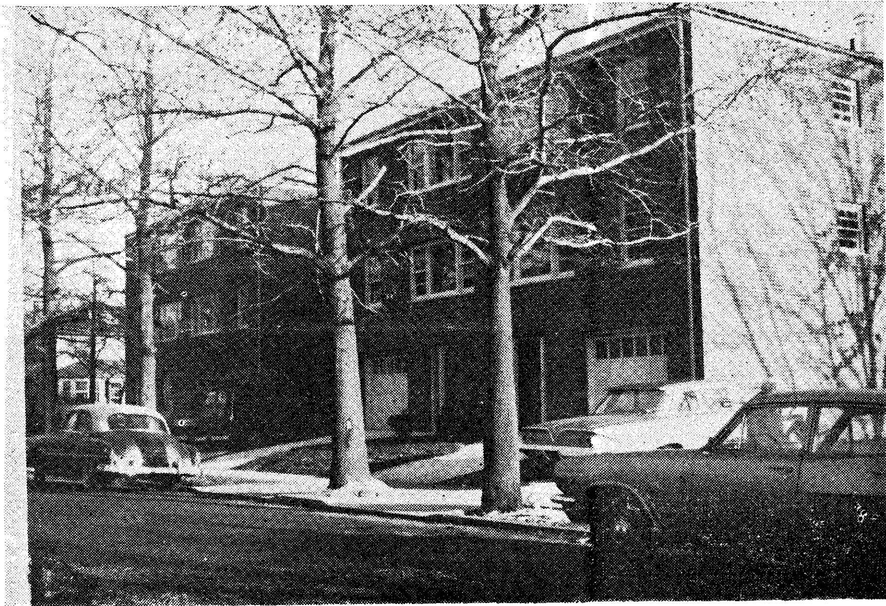
Галадавалі людзі й на вёсцы. Дзядзька хлапца жыў у калгасе ля мясцовасьці Масты. Ён і шмат ягоных аднавяскоўцаў ратаваліся кражай калгаснага збожжа, жменька да жменькі, зь якога гналі ў лесе самагонку. За атрыманыя ад праданае самагонкі грошы куплялі ў горадзе хлеб. Наагул, — скончыў сваю справаздачу хлапец, — жыцьцё нашых людзей у першыя дзесяць год пасьля вайны ня можна зь нічым параўнаць. Акрэсьліць яго можна было адным словам: „пакута". Кажны камбінаваў адно. каб недзе нешта дастаць і на гэта йшла ўся людзкая энэргія. Людзям проста ў кроў увайшлі кражы. Красьці — было ўжо не грахом, як некалі, а ледзь ня добрым учынкам, удачаю. Гэтак патрапіў панявольнік зьмяніць мараль Беларуса!

На нашае пытаньне, **як стаіць на бацькаўшчыне справа зь беларускаю моваю**, новы эмігрант сказаў, што ў іхным месьце, Лідзе чуваць было на вуліцы адно расейскую мову. У хаце, аднак, і на вёсцы, людзі міжсобку, у сям'і, падаўнейшаму гаварылі пабеларуску. На восем школаў у іхным месьце — толькі адна была беларуская, рэшта — расейскія. Зь беларускай школы цяжка было пастуціць у вышэйшую навучальную ўстанову. Таму, хто хацеў вучыцца далей, ужо загадзя йшоў у расейскую сярэднюю школу. Навука ў сярэдняй школе, у галіне матэматыкі й прыродаведных навукаў, стаяла досыць высока. Затое, вельмі дрэнна стаяла гісторыя. Прыкладам, у год сьмерці Сталіна, экзамэнаў зь гісторыі ў іхнай школе зусім ня было, бо гісторыю мусілі перарабляць. Бальшыня вучняў, ня маючы з чым параўняць выкладаныя ім гістарычныя факты, верылі таму, што іх вучылі. Галоўнаю асноваю вучанае імі ў школе гісторыі было тое, што ўсё найбольш гераічнае і найбольш разумнае — прыпісвалася Расейцам. Вучні былі запалоханыя, баяліся пярэчыць чамуколечы й моўчкі прыймалі навет тое, чаму ўжо ніяк верыць не маглі. На вёсках шмат дзяцей узімку ў школы не хадзіла, бо ня мелі вопраткі й абутку, каб хадзіць вучыцца за 4, 5, а часта й больш кілямэтраў.

Вельмі дрэнна было з працай для выпускнікоў. Скончыўшы сярэднюю школу, трэба было йсьці на хвабрыку, бо „інтэлігентных" пасадаў ня было. На адно вольнае месца — было па 80 — 100 чалавек кандыдатаў. Калі хто трапляў у вышэйшую школу, часта губляў там здароўе назаўсёды, бо жыцьцё стдудэнтаў „Вуз"-аў было вельмі цяжкое. Скончыўшы вышэйшую школу, яны на Беларусі пераважна не заставаліся, а ехалі на Сібір ды Камчатку. Пры паступаньні ў „Вуз" — вельмі пільна „прасейвалі". Калі хто прызнаваўся да сваякоў замяжой, у Ангельшчыне, Амэрыцы, — меў і з навукай, і з пасадай у Беларусі — вялізныя цяжкасьці.

Гэткае было жыцьцё на Беларусі яшчэ ў 1957 годзе. Ці шмат яно зьмянілася сягоньня — вельмі сумлеўна. Жыцьця на Беларусі ня можна, паводля словаў нашага маладога інфарматара, параўняць навет з жыцьцём у камуністычнай Польшчы. Калі ён пераехаў з бацькамі польска-савецкую мяжу, яго нязвычайна зьдзівіла тое, пра што людзі міжсобку спакойна гутарылі. Польская „свабода" здалася яму фактам проста „не да веры".

ВАЖНАЕ ГРАМАДЗКАЕ ДАСЯГНЕНЬНЕ

Вось гэтыя два зусім аднолькавыя трохпавярховыя дамы, што бачым на фотаздымку, сталіся цяпер беларускай грамадзкай собскасьцяй. Яны, пасьля двухгадовых пошукаў, купленыя ў палавіне лістапада сёлета Фундацыяй імя Пётры Крэчэўскага за суму 180.000 даляраў.

Абодвы дамы мураваныя, зусім новыя, яшчэ выканчваюцца ў сярэдзіне. Ад палавіны сьнежня яны ўжо будуць поўнасьцяй гатовыя для ўжытку. Кажны з дамоў мае па чатыры шасьціпакаёвыя й па два трохпакаёвыя жыльлёвыя памешканьні ды па два гаражы. Увесь ніжні паверх аднаго з дамоў мае быць адведзены для Беларускага архіву й бібліятэкі, Беларускага Інстытуту Навукі й Мастацтва, навуковага выдавецтва й іншых беларускіх арганізацыяў і ўстановаў. Там-жа будзе й невялікая заля для ладжаньня нацыянальных і культурных імпрэзаў. Усе-ж іншыя памешканьні будуць наймацца для жыльлёвых мэтаў. Чысты даход ад гэтых будынкаў будзе прызначаны на беларускія нацыянальныя патрэбы.

Урачыстасьць уваходзінаў у свае собскія грамадзкія будынкі плянуецца спалучыць із сёлетнім спатканьнем Новага Году.

Гэтыя дамы знаходзяцца ў раёне Джэмэйкі Нью Ёрку. Яны займаюць цэлы блёк (квартал) між 167 вуліцай, Готык Роад і гарадзкім паркам. Гэта вельмі прыгожы, спакойны й поўны зелені ўзгоркавы раён. Адгэтуль вельмі выгаднае спалучэньне зь іншымі часткамі Вялікага Нью Ёрку. Да найбліжэйшай сабвэйнай станцыі лініі Квінс (Індэпэндэнт сыстэмы цягнікі „Ф" і „Е"), што йдзе на Мангэтэн, усяго 5 мінут хады. Да сабвэйнай станцыі пры 168 вуліцы лініі Джэмэйка („БМТ" сыстэмы), што перасякае ўвесь Бруклін, роўна 10 мінут хады. Ня больш, як 10 мінут хады й да аўтабуснай станыці пры 165 вуліцы, скуль расходзяцца аўтабусы ў розных кірунках.

Набыцьцё гэтых дамоў — гэта вялікае нашае грамадзкае дасягненьне. Зь яго астаецца адно цешыцца й старацца, каб яго як найшырэй выкарыстаць дзеля ажыўленьня й разьціцьця нашага нацыянальнага жыцьця ў Нью Ёрку.

У 20-ыя ўгодкі сьмерці Зьмітрака Астапенкі

Сёлетняй восеняй спаўняецца дваццаць год ад сьмерці беларускага паэты Зьмітрака Астапенкі.

Зьмітрок Астапенка нарадзіўся ў лістападзе 1910 году ў вёсцы Калесьнікі Хіславіцкага раёну Смаленскай вобласьці ў сям'і настаўніка. Пасьля сканчэньня ў 1929 годзе пэдагагічнага тэхнікуму ў Мсьціслаўлі, Астапенка пераехаў у Менск. Там ён працаваў у рэдакцыях беларускіх газэт і часапісаў ды займаўся літаратурнай творчасьцяй. Першыя ягоныя вершы зьявіліся ў друку ў 1926 годзе. У 1931 годзе выйшлі два зборнікі ягоных вершаў — „На ўсход сонца" й „Краіне", а ў 1932 годзе — зборнік „Абураньня".

У 1933 годзе Зьмітрок Астапенка, разам з Лукашом Калюгам, Андрэем Мрыем, Максімам Лужанінам ды іншымі паэтамі й пісьменьнікамі, быў арыштаваны, як „нацыяналдэмакрат" і высланы ў лягер прымусовае працы. Калі-ж выбухнула савецка-нямецкая вайна, Астапенка быў у 1942 годзе забраны ў армію й кінуты на фронт. Часапіс „Полымя", у нумары 5-ым за 1957 год, паведаміў, што Астапенка ў 1944 годзе „загінуў сьмерцю храбрых у змаганьні супраць фашысцкіх захопнікаў".

Нам, аднак, ведамыя некаторыя цікавыя мамэнты зь біяграфіі Астапенкі, што беспасярэдня папярэдзілі й магчыма мелі сувязь зь ягонай сьмерцяй. Увосені 1944 году ў рэдакцыю расейскай антысавецкай газэты „Народная воля", што выдавалася ў Бэрліне, прыйшоў па пошце ліст ад Зьмітрака Астапенкі із Славаччыны, дзе тады праходзіў фронт. Астапенка прасіў рэдакцыю расейскае газэты перадаць ягоны ліст Беларусам, што й было рэдакцыяй зроблена. У гэным лісьце Астапенка пісаў даслоўна наступнае: „Знаходжуся ў Славаччыне на нямецкім баку фронту. Іду на Захад. Ня ведаю, ці астануся жывым. Няхай памагае мне Бог."

Відаць, Астапенка стыкнуўся, ужо на нямецкім баку фронту, з вайсковымі або цывільнымі Расейцамі, ад якіх і даведаўся адрыс расейскае бэрлінскае газэты. Усяж гэтая гісторыя паказвае, што паэта не „загінуў... у змаганьні супраць фашысцкіх захопнікаў", як паведамлялася ў часапісе „Полымя". Ён або сам перайшоў на гэты бок фронту, або, папаўшы ў вакружэньне, замісь прабірацца да сваей часьці, на ўсход, ён пайшоў на захад. Далейшая ягоная доля й абставіны сьмерці астаюцца пакуль што загадкавымі.

У ўспомненым 5-ым нумары „Полымя" за 1957 год надрукаваная паэма Астапенкі пад загалоўкам „Эдэм". У рэдакцыйнай зацемцы „Полымя" гаворыцца, што гэтую паэму, напісаную ў франтовых абставінах у 1944 годзе. Рэдакцыя нядаўна атрымала ад родзічаў паэты. Гэтая паэма пралівае трохі сьвятла на палітычныя настроі Астапенкі ў гэным часе й быццам прадсказвае ягоную собскую долю.

Галоўны гэрой паэмы „Эдэм" Юхім Кашлаты, знаходзячыся на фроньце, як салдат савецкае арміі, тоіць у сабе нязгаслую варожасьць да савецкае ўлады. З гэтае прычыны ён дабравольна здаецца ў палон Немцам. А вось пратакол ягонага допыту Немцамі:

Нацыянальнасьць ваша?—Беларус.
Імя і прозьвішча?—Юхім Кашлаты.
Падданьніцтва? — Савецкі быў Саюз.
Год нараджэньня? — Дзевяцьсот дзесяты.
Партыйнасьць (у мінулым і цяпер)?
— У партыі ня быў, бо не па сіле...
Вядома, я ў свой час быў піонер.
У камсамол прасіўся — ня пусьцілі.
Кароткі і дакладны жыцьцяпіс?
— У часе раскулачваньня да блізкіх
Уцёк з хвальшывай спраўкаю у Тыфліс.
Ў культпромсаюзе майстраваў валізкі,
Служыў у хлебнай краме прадаўцом,
Закончыў морскі тэхнікум у Поці,
Ды мора пабаяўся. Бацькаў дом
Забыў у вандраваньнях ды ў рабоце.
Хлусіць ня буду — я нядрэнна жыў,
Пазьней пра бацьку болей ня пыталі.
За грошы працаваў ім і служыў
І ня пытаўся — што там будзе далей.
І вось — вайна. Здалося, што Зямля
Стыкнулася з арбітаю камэты,
Як у рамане. Шмат хто, як і я,
Ужо навекі пахаваў Саветы.
Галодны і разуты, ледзь жывы,
Бадай штодзень страчаючы пагібель,
Я чуў шум збожжа і густой травы —
Не на калгаснай — на сваей сядзібе.
Маё дабро, мой дом уласны — там...
Па ім тужыў, як хворы па здароўі...
І я прасіў, казаў таварышам
Кідаць усё, ня браць у рукі зброі.
Яны мяне хацелі расстраляць.
Я ўцёк...
Я йшоў праз гушчы пушчаў і лясоў,
У твань балотаў з купінаў сьлізгаўся.
Я йшоў дамоў — у гэты край ішоў,
Дзе ўжо няма Саветаў і калгасаў.

Немцы назначылі Юхіма Кашлатага за вясковага старасту. І ён служыў верна акупанту не за страх, а за сумленьне. Чытач у напружаньні чакае, што з боку савецкіх партызанаў яго павінна спаткаць помста. Тымчасам у канцы паэмы Юхім Кашлаты, — праўда, пад узьдзеяньнем дазнанае ад Немцаў крыўды — пераконваецца, што ён блудзіў і паступаў няправільна. І вось ён уплянаваў крывавую помсту. Запрасіў да сябе нямецкіх ахвіцэраў у госьці, а калі тыя ап'янелі,

Ён на парозе стаў і паглядзеў
Апошні раз на бацькаўскую хату
І ў твары Немцаў, у бязладны сьпеў
Шпурнуў на стол Юхім свой гнеў — гранату...

Гэткім парадкам Юхім акуплівае сваю віну й у фінале паэмы ўспрыймаецца чытачом ужо не з агідай, як зраднік, а із спачуваньнем, як трагічная ахвяра.

Адным із спосабаў змыленьня цэнзуры, пашыраным у беларускай літаратуры дваццатых гадоў, было гэтак званае „даваньне трыбуны". Яно палягала на тым, што ў вусны палітычна варожых пэрсанажаў аўтары ўкладалі супрацьсавецкія выказваньні. Пры тым, пэрсанажы такія былі гэтак паказаныя, што чытач успрыймаў іх не як адмоўныя, але як станоўчыя. Вось-жа й паэма Зьмітрака Астапенкі „Эдэм" жыва прыпамінае гэны спосаб „даваньня трыбуны" для супрацьсавецкіх выказваньняў.

Ст. Крушыніч

Весткі з Канады

524 St. Clarence Avenue
TORONTO 4, Ont.
У справах зьвязаных з мата-р'яламі да друку, падпіскай або рэклямай, зьвяртацца;
Mr. A. Markievich,
127 Dovercourt Rd.
Toronto 3, Ont. Tel. LEnox 1-8009
або: Mr. K. Akula,
57 Riverdale Avenue
Toronto 6, Ont.
Tel. HOward 1-3992
Advertising rate — $ 1.25 per column inch

ЮРЫ БЭНЬ КАНДЫДУЕ НА КАНТРАЛЁРА

Адвакат Юры Бэнь, Славак паводля паходжаньня, добра ведамы Беларусам Таронта. Аб ім ужо ня раз згадвалася ў нашай прэсе. Апошнія два гады ён быў радным ад 5-ай выбарнай акругі ў Таронцкай Гарадзкой Управе. Там ён выявіў шмат

Адвакат Юры Бэнь із сям'ёй

здольнасьці й энэргіі, аб чым вельмі часта прыхільна адклікалася мясцовая прэса. Цяперака Юры Бэнь кандыдуе на больш адказную выбарную функцыю кантралёра. Мы Беларусы павінны ўсе, як адзін, аддаць свае галасы за ягоную кандыдатуру, а таксама памагчы, па магчымасьці, яму ў правядзеньні выбарнай кампаніі.

ПАСЕДЖАНЬНЕ ГАЛОЎНАЙ УПРАВЫ ЗБК

У суботу 31 кастрычніка сёлета адбылося ў Таронта паседжаньне Галоўнай Управы Згуртаваньня Беларусаў Канады супольна з Рэдакцыйнай Калегіяй „Вестак з Канады" пры выдаваньні ў Нью Ёрку газэце „Беларус". На гэтым паседжаньні разглядалася справа, што рэдактар „Беларуса" ўважаў сябе дастаткова ўпаўнаважаным адлажыць да высьвятленьня надрукаваньне ліста ў Рэдакцыю старшыні Галоўнай Управы ЗБК, які адначасова зьяўляецца й старшынём Рэдкалегіі „Вестак з Канады". У сувязі з гэтым былі прынятыя наступныя пастановы: 1. Ліст старшыні ЗБК павінен быць надрукаваны ў інфармацыйным нумары газэты; 2. За матарыялы ў „Вестках з Канады" адказвае іхная Рэдкалегія, а рэдактар „Беларуса" не нясе ніякай ані маральнай, ані праўнай адказнасьці за іхны зьмест; 3. Галоўная Управа ЗБК ўважае, што „Беларус" і „Весткі з Канады" павінны быць агульным нацыянальным ворганам, а не рэпрэзэнтаваць толькі адну палітычную лінію; 4. Мы ўважаем, што нашае грамадзтва даволі дасьпелае, каб прыняць салідную крытыку ды адкінуць лягернае пашкевільства. Адначасна мы засьцерагаем права адкідаць тыя артыкулы, што не стаяць на адпаведным культурна-маральным узроўні: 5. Падаём да ведама, што склад Рэдкалегіі „Вестак з Канады" астаецца бязь зьменаў. Сп. А. Маркевіч надалей зьяўляецца адміністратарам газэты й адказным за лякальныя весткі з Канады.

Мы верым, што ў далейшым нашае супрацоўніцтва з БАЗА й „Беларусам" ня дасьць прычынаў да непаразуменьняў, а гэта карысна адаб'ецца на папулярнасьці нашай газэты, а таксама нашай агульнай нацыянальнай справы на эміграцыі.

Старшыня Галоўнай Управы ЗБК
Д-р Б. Рагуля

КАРЫСТАЙЦЕ ЗЬ БЕЛАРУСКІХ КНІЖАК!

Вы бачыце на здымку групку дзяўчатак, што разглядаюць беларускую кніжку перад паліцамі Беларускай Сэкцыі Цэнтру Іншамоўных Літаратураў Таронцкай Публічнай Бібліятэкі (рог вуліц Квін Вэст і Ковэн эвэню). Беларуская Сэкцыя існуе там ад даўжэйшага часу дзякуючы ахвярнасьці некаторых нашых суродзічаў, якія самі папаўнялі ейны кніжны фонд.

Але вось апошнім часам кіраўніцтва Бібліятэкі абвесьціла, што яно ў далейшым ня зьбіраецца папаўняць нашай Сэкцыі навейшымі выданьнямі, пакольні кніжкі ляжаць бяз ужытку. Дык трэба выкарыстоўваць магчымасьці, што дае Бібліятэка, ды браць адтуль беларускія кніжкі дахаты. Упіс у Бібліятэку каштуе ўсяго 10 цэнтаў на два гады,

У Таронцкай Публічнай Бібліятэцы

а кніжкі можна браць з бліжэйшага да Вас філіялу Бібліятэкі. Калі мы больш пакажам зацікаўленьне беларускай кніжкай, дык нашая Сэкцыя можа стацца аднэй з большых ды будзе ўсьцяж папаўняцца новымі кнігамі.

ЛІСТ У РЭДАКЦЫЮ

Ветліва прашу зьмясьціць у чарговым нумары „Беларуса" наступнае:

У нумары 83 „Беларуса" пад загалоўкам „Запіскі Яўхіма Крайняга" быў апублікаваны ніто жарт, ніто пашквіль. Аўтар меў намер даць сатыру пад адрасам людзей, якія цяперака менш актыўна ўлучаючца ў грамадзкую дзейнасьць. Аднак эфэкт атрымаўся вельмі няпрыемны. Аўтар выкарыстаў зусім інтымныя інфармацыі аб выпучна адным чалавеку, які якраз ёсьць адным з найбольшых энтузіястых „Беларуса", не гаворачы ўжо аб яго вялікіх заслугах так на грамадзкай, як і палітычнай ніве ў мінулым. У артыкуле было пададзенае фікцыйнае прозьвішча асобы, супраць якой была скіраваная сатыра, і артыкул быў падпісаны псэўдонімам. Такім парадкам, пакрыўджанай асобе былі зачыненыя дзьверы дзеля самаабароны.

Не зважаючы на тое, што я ў той час ня быў сябром рэдакцыі „Беларуса", аднак, як старшыня ЗБК, пачуваю сябе адказным за газэту, якая ёсьць ворганам таксама й ЗБК. Падобныя выпады не павінны мець месца у нашай газэце. Гэты артыкул я асуджаю, як вельмі неэтычны. Гэткая-ж апінія была таксама й бальшыні нашага грамадзтва, не зважаючы на іхную палітычную й грамадзкую прыналежнасьць.

На гэтым месцы публічна прашу прабачэньня тэй асобы, якая была несправядліва пакрыўджаная, і адначасна заяўляю, што зраблю ўсё, што ў маіх магчымасьцях, каб у будучыні падобныя выпадкі не паўтараліся.

З пашанаю Д-р Б. Рагуля
Старшыня ЗБК

ПІКНІК ЛЕНДАНЦАЎ

Беларуская калёнія ў Лёндане (Канада) правяла свой апошні сёлетні пікнік на тытуновай фарме сп-ва Крыўцоў каля м. Дэлгай (Канадыйскі тытуновы цэнтр) на сьвяты Дажынкаў 9-10 кастрычніка, дзе сп. сп. М. Шуст і М. Бубновіч праявілі шмат ініцыятывы, а сп. А. Монід пасьпяхова правёў лятарэю на карысьць выдавецкага фонду.

БЕЛАРУСКІЯ ВЕЧАРЫНЫ

Аркестра пад кіраўніцтвам Б. Ліпчонка з Ашавы

Па заканчэньні сэзону пікнікаў распачаўся цяперака сэзон вечарынаў у залі БР-ГЦ у Таронта. Першай была вечарына ў суботу 3-га кастрычніка, дарэчы, ня зусім удалая з прычыны нястачы добрай музыкі. Наступнай была вечарына 24 кастрычніка ды Запускі ў суботу 14 лістапада. На дзьвюх апошніх грала зь вялікім посьпехам аркестра пад кіраўніцтвам сп. Б. Ліпчонка з Ашавы (складаецца з хлопцаў школьнага веку). Добра спраўляліся й у буфэце, дзе напіткаў не бракавала. На Запусках былі праведзеныя пры ўдзеле сп-ні М. Рагіўскай і М. Маркевіч лятарэі зь цікавымі выйгрышамі.

КАМУНІКАТ

ГАЛОЎНАЙ УПРАВЫ ЗГУРТАВАНЬНЯ БЕЛАРУСАЎ КАНАДЫ У СПРАВЕ МЕСЯЦА БЕЛАРУСКАЙ ПРЭСЫ

На 15-м Юбілейным Зьезьдзе Дэлегатаў і Сяброў ЗБК сёлета пастаноўлена было ў пляне працы правесьці месяц беларускае прэсы й месяц беларускае кнігі. Пасьля-ж Зьезду на сваім паседжаньні Галоўная Управа пастанавіла месяцам прэсы вызначыць сёлетні сьнежань, а люты наступнага году — месяцам беларускае кнігі.

Месяц беларускае прэсы ў Канадзе праводзіцца з наступнымі мэтамі:

1. Каб шырэй усьведаміць Канадыйцаў беларускага паходжаньня аб ролі й значаньні нашай вольнай эміграцыйнай прэсы;

2. Каб прыдбаньнем грашовых сродкаў і падпішчыкаў памагчы беларускай прэсе ў вольным сьвеце.

Пачынаючы ад слаўнага піянера беларускае вольнае прэсы — Кастуся Каліноўскага, нашае вольнае друкаванае слова стаяла й сяньня стаіць на старожы ітарэсаў беларускага народу. Гэта слова навучала, натхняла, паказвала дарожныя вехі да незалежнага жыцьця, бараніла перад сквапнымі на нашае дабро чужынцамі. Сяньня, у найцяжэйшы пэрыяд гісторыі беларускага народу, нашая вольная прэса ёсьць найлепшай зброяй процію ворагаў, лучнікам нас, расьцярушаных па шырокім сусьвеце. Канадыйскія Беларусы, раськіданыя на вялікіх прасторах, добра ацэньваюць значаньне нашае вольнае прэсы, як лучніка, інфарматара, змагара за вызваленьне нашай паняволенай бацькаўшчыны. Але каб змагацца, трэба быць моцным. Таму мы павінны рэгулярна ўспамагаць сваю прэсу.

Каб дасягнуць вышэйпрыгаданае мэты, Галоўная Управа, забавязвае ўправы адздзелаў правесьці патрэбную акцыю ў сваіх асяродках. Практычна можна рабіць сяброўскія вечары з дакладамі. Там, дзе ўдасца, зрабіць выстаўкі беларускіх выданьняў (газэтаў, брашур, кніжок) на эміграцыі. Правесьці збор асяродкаў на беларускую вольную прэсу на падпісныя лісты. Там, дзе гэта практычна можна зрабіць, варта не забывацца пра лётарэі, даход зь якіх прызначыць на прэсу. Варта было-б, каб мабілізацыя сяродкаў на прэсу адбывалася й на ўрачыстасьцях сямейнага характару, як радзіны, гасьціны й інш. Падпішчыкам газэтаў „Беларус" і „Бацькаўшчына" раіцца прыдбаць прынамся па аднам новым падпішчыку, бо гэта й ёсьць найлепшы спосаб падтрымкі газэтаў.

У пляне Таронцкага адздзелу ЗБК ёсьць:

ВЕЧАР БЕЛАРУСКАЕ ПРЭСЫ,

што адбудзецца ў суботу 19-га сьнежня а гадз. 19-й у вялікай залі БРГЦ у Таронце, на 524 Сан Клярэнс вуліцы. У праграме вечару будзе даклад, дыскусія пра характар і палепшаньне беларускае прэсы ды выстаўка. Усіх мясцовых і вакольных сяброў ЗБК дый усё зьвілвае беларускае грамадзтва запрашаецца ўзяць удзел у гэтым вечары.

Сп. К. Акулу Галоўная Управа даручыла зарганізаваць месяц прэсы ў Канадзе. Таму да яго трэба зьвяртацца ўва ўсіх справах, зьвязаных з прэсавай кампаніяй, дый яму адсылаць сабраныя на прэсу сяродкі. Гэтыя сяродкі будуць пасьля разьмеркаваныя на выданьне беларускіх газэтаў пастановай Галоўнай Управы ЗБК. Адрыс сп. К. Акулы: 57 Riverdale Ave. Toronto 6, Ont.

Дык усім управам адздзелаў, сябром ЗБК і актыўным суродзічам жадаем вялікіх і плённых посьпехаў у працы.

ЖЫВЕ БЕЛАРУСЬ!
Галоўная Управа Згуртаваньня Беларусаў Канады
Таронта, 10-га лістапада, 1964 г.

ГАЛОЎНАЯ УПРАВА ЗБК

вітае

ўсю Беларускую Грамадзкасьць

КАНАДЫ *й* ЗША

з нагоды вялікіх сьвятаў

НАРАДЖЭНЬНЯ ХРЫСТОВАГА й НОВАГА ГОДУ

й жадае ўсяго найлепшага як у грамадзкім, так і ў прыватным жыцьці!

ДА ПАДПІШЧЫКАЎ І ЧЫТАЧОЎ

Гэтым падаецца да ведама падпішчыкаў, што ўжо скончыўся тэрмін гадавой падпіскі на газэту „Беларус" у Канадзе. У сувязі з гэтым ветліва просім аднавіць падпіску на наступны год, перасылаючы грошы на адрыс сп. К. Акулы 157 Riverdale Ave., Toronto 6, Ont. ці сп. А. Маркевіча 127 Dovercourt Road, Toronto 3, Ont.

Зрабі падпіску безадкладна! — Прыдбай новых падпішчыкаў!

НА ЧАРГОВЫМ МІТЫНГУ

8 кастрычніка сёлета наш прадстаўнік сп. А. М-ч наведаў чарговы мітынг Таронцкага Грамадзянскага Камітэту Стагодзьдзя Канады, што адбыўся ўвечары ў гатэлі Кінг Эдуард-Шэратон. Усе прысутныя былі падзеленыя на 4 дыскусійныя групы, што абмяркоўвалі розныя прапановы адзначэньня 100-ых угодкаў Канады.

НАШ ПРАДСТАЎНІК НА КАНАДЫЙСКІМ ЗЬЕЗЬДЗЕ

Антарыйская Прагрэсыўна-Кансэрватыўная Асацыяцыя мела свой гадавы зьезд 2-3 лістапада сёлета з абшырнай праграмай ды перавыбарамі функцыянэраў на новую каденцыю. На згаданы зьезд былі запрошаны й прадстаўнікі розных этнічных арганізацыяў ды прэсы ў якасьці гасьцей. Ад Беларусаў у зьезьдзе прыймаў удзел сп. А. Маркевіч. А 3-ій гадзіне прэм'ер правінцыі Антарыё даст. Джон П. Робартс і ягоная жонка афіцыйна прыймалі ўсіх удзельнікаў і гасьцей зьезду у васобнай залі. Прадстаўнік Беларусаў меў нагоду гутарыць з прэм'ерам і ўручыць яму кніжку аб паняволеных нацыях у Савецкім Саюзе. Вечарам першага дня зьезду выступіў з прамовай лідэр Каралеўскай Апазыцыі даст. Джон Г. Дыфэнбэйкер — былы прэм'ер Канады. Другога дня адбыўся панэль міністраў антарыйскага габінэту. дзе даваліся адказы на ўсе пастаўленыя пытаньні.

АБВЕСТКА

Беларускай школе ў Таронце патрэбныя лемантары А. Радкевіча, калісьці выданыя ў Нямеччыне. Хто мае іх або ведае, у каго дастаць, няхай будзе добрым зьвярнуцца неадкладна да кіраўніка школы сп. К. Акулы на адрыс:
K. AKULA
57 Riverdale Ave.
Toronto, Ont.

Школьны Камітэт

ДА ЎВАГІ ЧЫТАЧОЎ „БЕЛАРУСА"

Паасобнікі „Беларуса" можна набыць у ўкраінскім кніжным магазыне „Арка" ў Таронта пры 575 Квін вуліцы, Вэст, паміж вуліцамі Спадайна й Бэтэрст.

БЕЛАРУСКА-АМЭРЫКАНСКАЯ ДАПАМОГА

Нью Ёрк, 1-га сьнежня 1964 г.

Вельмі Паважаныя Суродзічы!

Надыходзяць узноў Каляды, час зборкі ахвяраў на Калядную Ялінку для ўсіх пакрыўджаных лёсам.

Зьбіраючы гэткія ахвяры і ў Амэрыцы, і па ўсім сьвеце. Зьбіраюць іх штогод для патрабуючых суродзічаў у Эўропе й амэрыканскія Беларусы.

У сувязі з гэтым, Управа Беларуска-Амэрыканскае Дапамогі ветліва просіць усіх нашых Суродзічаў скласьці й сваю ахвяру на Калядную Ялінку для патрабуючых Беларусаў, перасылаючы грошы на адрыс скарбніка Беларуска-Амэрыканскае Дапамогі сп-ні Ніны Стома:

Mrs. N. Stoma, 68 Baldwin Street New Brunswick, New Jersey.

Управа Беларуска-Амэрыканскае Дапамогі

ЯШЧЭ АДНА ШКОЛА

Апрача Сыботняй Школы беларусаведы пры Таронцкім Аддзеле ЗБК, існуе ў Таронта яшчэ адна такая школка, у якой сп-ня В. Пашкевіч ужо ня першы год вучыць нашых дзетак кажны чацьвер у сябе дома беларускае мовы, гісторыі й геаграфіі Беларусі, народных танцаў і сьпеву.

ЛІСТ ЗЬ МІНІСТЭРСТВА

Галоўная Управа ЗБК атрымала ліст ад Антарыйскага Міністэрства Эканомікі й Разьвіцьця з просьбаю падаць неабходныя інфармацыі ў сувязі з плянаваньнем Антарыйскай правінцыяй удзелу ў Сусьветнай Выстаўцы ў Монтрэалі ў 1967 годзе. На гэтай выстаўцы Антарыйскі павільён мае наўвеце ладжаньне адмысловых дзён і праграмаў з удзелам этнічных групаў. Галоўная Управа ЗБК із сваяго боку будзе зь цікавасьцяй сачыць за гэтай справай і пастараецца даць свой уклад для выстаўкі.

ЭТНІЧНЫ КАЛЕНДАР МІНІСТЭРСТВА

Антарыйскае Міністэрства Правінцыяльнага Сакратара й Грамадзянства, якім кіруе дэп. Дж. Ярэмка, заплянавала выдаць упрыгожаны ў гісторыі Антарыя, а моліка й у Канадзе наагул, этнічны календар усіх сьвяткаваньняў рэлігійнага, нацыянальнага й культурнага характару. У сувязі з гэтым Міністэрства зьвярнулася да ўсіх этнічных групаў з просьбай падаць падрабязныя інфармацыі аб паходжаньні, значэньні, характары, датах такіх сьвятаў. Згуртаваньне Беларусаў Канады ўжо належна парупілася, каб у календары былі дакладна апісаныя й беларускія ўрачыстасьці.

БЕЛАРУСКАЕ СЕЛІШЧА АДПАЧЫНКУ У КАНАДЗЕ

Як падавалася раней, Беларусы Канады, падобна Беларусам ЗША, маюць моцны намер набыць собскі адпачынковы цэнтр. Дзеля гэтага павяліся былі інтэнсыўныя пошукі адпаведнага аб'екту, у чым асабліва адзначыліся Лёнданцы. Ужо знойдзеная адпаведная фэрма вялічынёю ў 110 акраў із шырокай рэчкай, лесам, узгоркамі, будынкамі ды недалёка возера Гурон. Тут браліся на ўвагу таксама й недалёкія Дэтройтцы. Цана фэрмы таксама дасягальная — нешта 7" з палавінаю тысячаў даляраў.

Фэрма паложаная ў 7 міляx ад места Вінгэм, даезд да яе дарогамі № 4 і 86. У сувязі з гэтым мае адбыцца агляд аб'екту шырэйшай грамадзкасьцяй ды сход усіх зацікаўленых дзеля прыняцьця адпаведнае пастановы аб куплі.

За далейшымі інфармацыямі трэба зьвяртацца да сп. М. Шуста паводля адрысу:

Mr. M. Shust
365 Thompson Road London, Ont.

КАРАЛЕЎСКАЯ СЕЛЬСКАГАСПАДАРСКАЯ ВЫСТАЎКА 1964 Г.

Хоць Канада сяньня сталася высока індустрыяльнай краінай, тут усё-ж сельскагаспадарская ярмарка ёсьць найтыповейшай падзеяй. Сельскія ярмаркі, як ведама, адбываюцца й у шмат якіх іншых краёх, асабліва ў Эўропе,, дзе фармары й вяскоўцы зьяжджаюцца разам, каб паказаць свае плады, абгаварыць свае сельскагаспадарскія справы ды адсьвяткаваць цяжка адпрацаваны год.

Але ў Канадзе падобныя ярмаркі маюць куды большае значаньне й вырозьніваюцца з глядзішча на яшчэ піянэрскія часы, разьлеглась прастору ды суровасьць клімату. Канадыйскія фармэры жылі, — шмат жыве яшчэ й сяньня — больш адасобненым жыцьцём у прыраўнаньні з эўрапэйскім, маючы найбліжэйшага суседа за шмат міляў. У ранейшыя часы ня было шмат нагодаў яму абмяняцца думкамі, прыраўняць свае мэтады апрацоўкі зямлі з іншымі ды наагул завесьці якоесьці сяброўства. Затое калі ўвосень адбываліся ярмаркі, дык ніводзін зь іх ніколі не прамінаў нагоды шая камунікацыя не змаглі ўплыніць на традыцыйныя ярмаркі. Яны пабыць на іх.

Гусьцейшае насельніцтва й лепшыя сяньня ўмовы жыцьця фармэра найважнейшая падзея году. На іх ён можа прасачыць найнавейшыя навуковыя й мэханічна-тэхнічныя палепшаньні ў землярobстве, азнаёміцца з навейшым у жывёлагадоўлі, навязаць новыя знаёмствы ды замацаваць ранейшыя, а таксама й павесяліцца на фэстывалі.

Дзякуючы мадэрнаму транспарту, які скараціў адлегласьці, патрэбе спэцыялізацыі й ускладненьня гаспадараньня ў выніку канкурэнцыі й тэхнічных дасягненьняў, паўстала ідэя ладзіць штогод „Супэр Каўнтры Фэйр", які адлюстроўваў-бы дасягненьні ўсёй Канады ды тых краёў, якія канкуруюць ды маюць з Канадай гандлёвыя дачыненьні.

Гэткім парадкам, у 1922 годзе ў Таронта адбылася першая такая Каралеўская Сельскагаспадарская Выстаўка. Сяньня „Роял" — адна з найбольшых і ўсебаковых выставак гэтага тыпу ў сьвеце з выдаткамі ў 500 тысячаў даляраў штогод (150 тысячаў выдаецца на прэміі). І не зважаючы на вялічыню й разнастайнасьць (18 тыс. экспанатаў), „Рояль" усё-ж змагла захаваць свой сельскі характар.

Гэтыя гадавыя выстаўкі важныя ня толькі для фармэраў, але й для жыхароў гарадоў, дзе яны змогуць „перажыць" і адчуць жыцьцё фармэра, шмат з чым пазнаёміцца, навучыцца й пабачыць. Сёлетняя „Рояль Агрыкальчурал Вінтэр Фэйр" адбывалася ў Таронта ад 13 да 21 лістапада на тэрыторыі Канадыйскай Нацыянальнай Выстаўкі.

ПАДЗЯКА

Адміністрацыя канадыйскага выданьня „Беларуса" выражае шчырую падзяку за рэгулярную месячную выплату задэкляраваных складак на выдавецкі фонд нашай газэты наступным Паважаным Грамадзянам: Д-ру Б. Рагулі, сп. А. Грыцуку, сп. Б. Я., сп. А. Моніду, сп. К. В., сп. М. Ганько, сп. М. Куляшу, сп. К. Акулу й сп. А. Маркевічу. Ветліва заклікаем іншых суродзічаў браць з вышэй пералічаных прыклад і гэтым папоўніць касу выдавецкага фонду.

З ПАЭТЫЧНАЙ СПАДЧЫНЫ ЯЗЭПА ПУШЧЫ

Азнаямленьне нашых чытачоў з творчасьцяй нядаўна памерлага паэты Язэпа Пушчы, пачатае ў папярэднім нумары „Беларуса" перадрукам нізкі ягоных вершаў, завяршаем гэтта перадрукам ягонага лірычнага цыклю „Лісты да сабакі". Гэты твор першы й апошні раз у БССР быў надрукаваны ў № 5 часапісу „Узвышша" за 1927 год.

„Лісты да сабакі", побач з „Асеньнімі песьнямі", перадрукаванымі ў папярэднім нумары „Беларуса", і паэмай „Цень консула" — гэта найзырчэйшае выражэньне патрыятызму й нацыянальнай апазыцыйнасьці ў дачыненьні да бальшавізму ня толькі ў творчасьці Язэпа Пушчы, але й ува ўсёй беларускай паэзіі другой палавіны дваццатых гадоў.

Сабака, да якога зьвяртаецца зь Ленінграду зь лістамі паэта — гэта алегарычны вобраз беларускага патрыёты, „па-сабачаму" вернага й адданага свайму дому й гаспадару ягонаму — Беларусі й беларускаму народу. Ён стаіць на старожы сваёй хаты, як-бы на „нацыянальнай варце", ахараняючы родны народ ад чужынцаў. Да „Лістоў да сабакі" далучаны й адказ — „Ліст ад сабакі". У ім выказаная нацыянальная непахіснасьць паэты, да якога ліст гэны адрысаваны.

„Лісты да сабакі" й „Асеньнія песьні" адразу-ж пасьля іхнага зьяўленьня выклікалі былі цэлую буру ў савецкай крытыцы. Яны-ж сталіся аднэй з прычынаў пазьнейшага арышту й высылкі паэты. Гэтыя Пушчавы творы сяньня маюць для нас вялікую гістарычную каштоўнасьць, як паэтычныя дакумэнты нацыянальнай стойкасьці Язэпа Пушчы й ягонага адважнага пратэсту супраць нацыянальнага паняволеньня. Беларусі.

**

I

Жыву цяпер я ў шумнай у сталіцы,
далёка ад цябе, мой любы друже.
Ляжыць акраец хлеба на стальніцы,
а ў збане на вакне юнацтва ружа.

Вятры паве́юць хутка золкай сьцюжай,
і ліст крывавы свой яна ўроніць.
Праходзіцьме натоўп з душой няўхлюжай
і ў гразь утопча, апусьцімшы скроні.

І толькі я адзін, паэт бяздомны,
над ім схілюся й акраплю сьлязамі.
Тады забросьнеюць душы затоны,
калі ў грудзёх мой дух зусім мне займе.

А покуль: б'е жывой вады крыніца
і хваля творчая гарачым пульсам.
Нашто-ж мне падхалімам быць, крывіцца
і ў хмары ўрэзвацца чыво́ным буслам?

Лепш вольным птахам рэзаць шыр нябёсаў,
і супраць ветру размахнуць крыламі.
Хто хоча — хай кпеце над пясьнярскім лёсам,
і бэсьце, лайце у гандлярскай краме.

Трывожнасьць рытму песьню агартае, —
нязнача-войстры боль у вадчуваньнях.
Мне лепей быць звычайным-бы ратаем,
чым грэх зь сябе змываць у ватрутнай ваньне.

Даруй, што я пішу табе аб гэтым, —
твае нутро гатоў яшчэ расчуліць.
Вартуй, вартуй лепш хату да расьсьвету,
вуглоў каб не разьнесьлі людзі вуліц.

Я ведаю — цяпер у вас там восень,
і ночы чорныя жуду кальшуць.
Вятры лісты ажоўклыя разносяць
і намятаюць гурбамі ў зацішак.

І ты адзін праве́ў у ноч такую,
праве́ў мяне ў далёкую дарогу.
Гадзіну гэту кажны год сьвяткую
і слухаю, ці ў дзьверы хто ня дрогне.

Ніхто, ніхто! Зацяты ланцугамі...
Хтось рукі заламіў у далях сініх.
Вартуй, мой дружа, родны ганак, —
пішу аб гэтым я табе з Расіі.

II

Успомніў восень я пятнаццатага году,
і у ваччу зьмяёй узьвіўся чорны шлях.
Ніводзін дзень ня ведаў ласкавай пагоды,—
за навальніцай навальніца сьмерці йшла.

У гэту восень стаў народ наш сіратою, —
узды́хнулі цяжка хвалі віленскіх вазёр.
Ў капліцы дзён жахлівых брат сканаў зь сястрою;
у сьлёзна-золкім небе згасла радасьць зор.

Ніхто зь людзей ня мог адчуць наш боль трагічны;
была страшная зяб, — рыпелі косьці дрэў,
карэньні іхніх ног былі ў крыві крынічнай.
Выгнаньня дзень, бы злодзей краўся па дварэ.

І ты стаў бежанцам у гэты дзень закляты,—
пайшоў па шчасьце у чужацкую зямлю.
Ты выць пачаў пад крыжам і пад хатай
і вочы сьлёзныя закатваць у імглу.

Ты познай восеньню ў палёх глухіх бродзяжыў, —
знайсьці прыстанішча сабе ніяк ня маг.
Імгліліся жудою хмары сыпкай сажы,
а ты пад імі выў і грыз балотны мох.

І ты, і гаспадар твой сталі жабракамі;
калі-ж вас людзі праганялі з-пад вакна,
тады чало сьціскаў ты лапамі-рукамі
і церні вырываў з пакутнага вянка.

Ішлі гады, міналі дні падзей суровых,
вяртацца сталі ўсе ў васірацелы дом.
Зьмянілі шум даўнейшы свой лясы, дубровы,
і поле зарасло бадыльнікам кругом.

Ад мяса і крыві набухлі жылы глебы;
да іх вярнуцца ты ня змог, ня здолеў больш.
Твой гаспадар цябе зьмяняў на бохан хлеба,
па целе па тваім тады прабегла дрож.

Пайшоў ты ад сваіх, галоў на дол схіліўшы,
да бацькі да майго, дзе я цябе й сустрэў.
Падумаў ты: — у сьвеце гэтым многа лішніх,
і смагла сьлёзы піў, што падалі са стрэх.

Былі ці ня былі ў нас родныя натуры,
а толькі мы адзін другога сталі разумець.
Замоўклі рэвалюцыі вялікай штурмы,
атрэслі клёны ў сінь лістоў ажоўклых медзь.

ПЛЫВЕ БЕЛАРУСКАЯ НАФТА

Аб тым, што на Палесьсі каля Мазыра знайшлі нафту, давялося нам чуць раней. Ды мо нашая беларуская сялянская насьцярожанасьць, спрычыненая рашчараваньнямі на гістарычным шляху, не пазваляла нам шчэ прыняць гэтую вестку за добрую манэну. Мала там што бальшавікі брэшуць! Такіх-жа брахуноў сьвет ня бачыў! Дый замінала тая спадчына чужога панаваньня над намі. „— Куды вы пяліцеся! Сваю дзяржаву захацелі мець! У вас-жа ні солі, ні нафты, адны балоты ды пяскі. Падохніце бяз нас!" — злосна сіпелі ўсякія ворагі беларускае дзяржаўнасьці сорак шэсьць год таму назад, калі зьняможаны сялянскі народ наважыўся быў на свае ногі стануць.

Вось гэтак і ўбілі людзям у галовы, што яны жабракі, што ня ім да сонца незалежнасьці й вольнага жыцьця крочыць. Зямлю-ж іхную, маўлялі ворагі, Бог пракляў. Нічога тут людзкага, апроч балота, пяскоў, каменьня. А Беларус-нявольнік як мог зьведаць пра багацьці зямелькі роднай, калі чужынец яго ў ярмо запрог, каб яму-ж плён мазольнымі рукамі множыў?

Вядома, цяперака чужынец, ці ня горшы за папярэдніх акупантаў, да нетраў беларускай зямлі дабіраецца, скарбы адтуль выбірае. Сумлявацца трэба, што яны на карысьць прыгнечанаму народу пойдуць. Адно, як той казаў, трэба пажыць ды пабачыць. Ды Беларусы няхай прынамся цешацца пахам роднае нафты, ведаючь, што й іхную зямлю Бог вялікімі багацьцямі надарыў.

Нафтавая эпапэя ў Беларусі адно нараджаецца. У далейшым пачуем, пэўна-ж з казённа-партыйных вуснаў, і пра колькасьць, і якасьць, і пляны, і працэнты выкананьня плянаў, і пра нафтавыя гарады. Як тая Кандратава жабоцька ў каляіне, — пакуль яе не раздушыць калясо народнага возу, — бальшавікі надувацца будуць і бубнець нам, што народ ня толькі нафту, але й сваё існаваньне адно ім заўдзячвае.

Гэта прыйдзе пасьля. Пакуль-жа партыйная нафтавая тарабаншчына не разгарнулася, скупыя весткі пра беларускую нафту прыносіць сьціплы рэпартаж М. Даніленкі, п. заг. „З глыбінь беларускай зямлі" („Літаратура і Мастацтва" за 30. X. 1964 г.).

„Мы едзем да тых, — пачынае Даніленка, — хто вызваліў з-пад глыбозных старажытных пластоў першую беларускую нафту. Яшчэ трохі нязвыкла гучаць гэтыя словы — беларуская нафта. А між тым яна ёсьць, б'е тугім струменем. Мы навет запасьліся бутэлечкамі — каб прывезьці паказаць сябром гэтае цёмна-карычневае дзіва."

Пасьля яшчэ пару ўступных апісальных абзацаў, аўтар прыходзіць да больш канкрэтнага: „— Працэнт парафіну ў беларускай нафце, — расказвае старшы гэалёг Васілевіцкага ўчастка Рыгор Аляксандравіч Калдашэнка, — такі-ж, як у той, што здабываецца ў Татарыі. Затое яна будзе больш даваць так званых лёгкіх фракцыяў — бэнзіны, газы...

Старшы гэалёг з гордасьцю паведамляе, што ў Гомелі хутка будзе створаны спэцыяльны трэст — прамыслова-гэафізычная экспэдыцыя. Перад беларускімі нафтавікамі стаіць заданьне: на працягу двух гадоў падрыхтаваць плошчу пад эксплёатацыю пяцідзесяці шчылінаў."

Вось што расказвае Калдашэнка пра той памятны дзень, калі наўзьверх упяршыню паказалася нафта: „20-га жніўня для буравікоў мала чым адрозьнівалася ад іншых дзён. Стаяла на дзіва яснае надвор'е. У чыстым небе плыло павуціньне. Тады вось буравы майстар восьмай шчыліны Валянтын Зайцаў нечакана крыкнуў: — Хлопцы! Нафта!

Тугі струмень біў у неба. Важкія цёмна-карычневыя кроплі павалі ападалі на зямлю, зьбіраючыся ў лужыны. Бурыльшчак Алесь Шубіч жартаўліва мазнуў свайго памочніка Крышына па шчацэ.

— Чуеш, як далікатна пахне? — сьмяяўся ён. — Гэта табе не адэкалён і ня духі".

А далей, ужо напрыканцы рэпартажу, прыходзяць і некаторыя лікі.

„Восьмая шчыліна дасьць 70 тысяч тон нафты ў год. Хутка ўвойдзе ў эксплёатацыю шостая шчыліна. Яна прабурана на гэтак званых падсолевых адкладаньнях і будзе даваць 250 тон нафты ў пару.

Іван Трафімавіч (мэханік вучастка) паварочвае на буравы вэнтыль. З трубы з глухім сапеньнем вырываецца буры струмень. Мы ўспамінаем пра свае бутэлечкі... Яны хутка напаўняюцца бурым, хочацца сказаць — золатам. Хтосьці ўспамінае, што нехта назваў нафту крывёю зямлі...."

Такім вось чынам мы, Беларусы, гордыя фактам, што й нашая зямелька не бяднейшая за якія іншыя, чуем, як чужы гаспадар пачынае выціскаць кроў зь беларускае зямлі. Ці-ж ёсьць выгляды на тое, што гэта кроў пацячэ ў свае беларускія, а ня чужыя судзіны?

Прыгадайце нядаўнае. Каля Старобіна адкрыты вялізарныя запасы калійных соляў. Якраз такіх соляў патрабуе яловая, бедная на ўгнаеньні, беларуская зямля. Вырас ля Старобіна Салігорск і паплыла з падзямельля тысячамі тонаў цэнная соль. А куды-ж яна паплыла? На свае палі? Ды дзе там! Яна паехала да Гамулкі. Крамлёўскія валадары зрабілі із польскім дыктатарам гяшэфцік на 60 міліёнаў рублёў, а на тое, што беларуская збажына й далей марнець будзе, начхаць ім.

Дык хто-ж цяпер ведае, ці й першая „кроў" беларускае зямлі не пацячэ ў артэрыі чужога цела?

К. Акула

Чытайце, выпісвайце, пашырайце часапіс Беларусаў Паўночнае Амэрыкі

ЮБІЛЕЙНАЯ УРАЧЫСТАСЬЦЬ У МАНЧЭСТАРЫ

У нядзелю 25 кастрычніка сёлета стараньнямі сяброў Манчэстарскага Царкоўнага Камітэту й пры супрацоўніцтве Галоўнай Управы Царкоўнага Камітэту БАПЦарквы ў Вялікабрітаніі была зладжаная ўрачыстасьць угодкаў сьвятарства настаяцеля БАПЦарквы ў Вялікабрытаніі а. Янкі Абабуркі.

Раніцай гэтага дня ў царкве Сьв. Паўла ў Манчэстары адбылася ўрачыстая Божая Служба, якую адправіў сам юбіляр. Царква была напоўненая беларускімі вернікамі, бо, апрача Беларусаў Манчэстару, на ўрачыстасьць зьехаліся нашыя суродзічы зь іншых асяродкаў, як Бірмінгам, Брадфорд, Лёндын, Лідс, Нотынгам і інш. Беларусы Брадфорду прыехалі арганізавана адмыслова нанятым аўтабусам. Сяброўкі Беларускага Юнацкага Клюбу з Брадфорду, увайшоўшы ў царкву, зрабілі прыемнае ўражаньне сваей прыгожа народнай вопраткай.

Пасьля Сьвятой Літургіі ўсе прысутныя былі запрошаныя на ўрачыстую частку, што адбылася ў Беларускім Грамадзкім Доме. Урачыстасьць адкрыў старшыня Царкоўнага Камітэту ў Манчэстары сп. Міхась Яськевіч, прывітаўшы паважанага юбіляра, гасьцей, прадстаўнікоў беларускіх арганізацыяў і ўсіх прысутных.

Уступную прамову з нагоды юбілейнае ўрачыстасьці сказаў старшыня Галоўнай Управы Царкоўнага Камітэту БАПЦарквы ў Вялікабрытаніі сп. Янка Калбаса. Ён зьвярнуў увагу на дасягненьні ў працы паважанага юбіляра на карысьць беларускай царкоўнай і нацыянальнай справы. Ён таксама ўспомніў і няпрыемныя й хлусьлівыя выпады, робленыя некаторымі нясумленнымі людзьмі ў дачыненьні да нашага царкоўнага жыцьця. Тым, што намагаюцца ачарніць БАПЦаркву, старшыня параіў пакінуць нашыя царкоўныя справы для нас саміх, бо мы із свайго боку не абражаем нічыей царквы й веравызнаньня.

Айцец Янка Абабурка сярод сябровак Беларускага Юнацкага Клюбу з Брадфорду

Пасьля гэтага выступалі з прамовамі прадстаўнікі зь Бірмінгам сп. Міхась Ёўлаў і з Нотынгам сп. Я. Бунчук. Апошні адзначыў, што на працягу ўсяго часу ў Нотынгам прабывала й абслугоўвала вернікаў аж шэсьць праваслаўных сьвятароў, але, нажаль, у іх не ставала беларускага пачуцьця. Затое ў васобе а. Янкі Абабуркі мы маем цяперака запраўднага беларускага душпастыра. Галоўную Управу ЗБВБ рэпрэзэнтаваў і прамаўляў ад ейнага імя заступнік старшыні сп. Янка Міхалюк. Ад казацкіх арганізацыяў прамаўляў палкоўнік Д. Каралькоў. Пасьля прамоваў а. Янку быў паднесены букет хрызантэмаў ад маладых сяброваk Беларускага Юнацкага Клюбу з Брадфорду. Ад беларускіх рэлігійных і грамадзкіх арганізацыяў у Брадфордзе быў паднесены юбіляру падарак у якасьці двух сярэбраных падсьвечнікаў. Падарак атрымаў а. Янка таксама й ад манчэстарскіх суродзічаў.

Юбіляр а. Янка Абабурка ў сваёй прамове шчыра падзякаваў за гэтак вялікую да яго ўвагу. Ён запэўніў, што ўсё зробленае дагэтуль для дабра беларускай справы, будзе надалей набіраць сваю вартасьць, а перашкоды, што стаяць на дарозе, будуць перамоганыя, калі ўсе будзем задзіночаныя ў працы для бацькаўшчыны.

Убраныя ў прыгожую беларускую народную вопратку сябры Беларускага Юнацкага Клюбу ў Брадфордзе пацяшалі юбіляра й усіх прысутных багатай праграмай беларускіх народных песьняў і танцаў. На заканчэньне былі зладжаныя сябрамі мясцовых арганізацыяў вечарына й банкет.

Уся-ж урачыстасьць пакінула на прысутных вельмі глыбокае ўражаньне. Яна астанецца ў нашай памяці на даўжэйшы час, як адно з нашых прыгожых нацыянальных дасягненьняў.

Янка Крушына

Зь Беларускага Жаноцкага Згуртаваньня

Як кажны год, так і сёлета, Нацыянальная Рада Амэрыканскіх жанчын мела гадавую зборку, дзе чытала лічбызданьне 26-ёх адьдзелаў (у тым лічу і нашага Жаноцкага Згуртаваньня) і колькі камітэтаў.

Чэхаславацкія жанкі апякуюцца старымі і да працы няздольнымі ў Нямеччыне і новымі ўцякачамі ў Аўстрыі й Італіі. Украінка рэфэравала аб куплі дому дзеля старых у Тароньце. Шмат якія жаноцкія арганізацыі памагаюць у Афрыцы, у Карэі, даюць стыпэндыі і гэтак „праўдаю й паразуменьням" зносяць бар'еры паміж нацыяў і культураў. Дармавая работа жанок вельмі карысная. Музычны камітэт заклікаў жанкі, каб запісавалі і награвалі на істужку народныя песьні, каторыя памалу забываюцца. Камітэт мастацтва й літаратуры радзіў арганізаваць супарствы жаноцкія й дзяціныя ў галіне мастацтва й літаратуры.

Добра вадзіць вучняў і моладзь у музэі, галерыі ды займацца мастацтвам у вольным часе дзеля прыемнасьці. Камітэт узгадаваньня заклікаў да ходаньня зь няпісьменнасьцяй, радзіў жанкам прасіць памогі пры вышшых студыях, дамагацца вышшых урадаў подля свае кваліфікацыі. Камітэт здароўя суліў вучыць сем'і, як апекавацца хворымі, каб ня трэба было без патрэбы пасылаць хворага да шпіталю, што цяпер перапоўнены. Было шмат іншых пасуленьняў, каторыя нельга ўжыцьцёвіць беларускім жанкам на эміграцыі, дарма што яны цікавыя. Гэткай шыршай працаю можна будзе заняцца нам або нашым дочкам на Бацькаўшчыне.

Сяброўка

МАЛАДЫ БЕЛАРУСКІ НАВУКОВЕЦ

Сёлета ў красавіку адбыўся ў Вашынгтоне зьезд амэрыканскіх фізыкаў. На гэтым зьезьдзе малады беларускі навуковец Расьціслаў Гарошка з даручэньня катэдры экспэрымэнтальнае фізыкі Калюмбійскага Унівэрсытэту прачытаў рэфэрат з галіны нуклеарнае фізыкі на тэму: Angular correlations in inelastie proton scattering on Mg. 24.

У скарочаньні рэфэрат гэты быў надрукаваны ў Бюлетэні Амэрыканскіх Фізыкаў за красавік 1964 году.

*І я пайшоў у горад за нязнанай славай,
а ты астаўся там-жа пад страхой старой.
Ліста мне ад цябе ніразу ня прыслалі,
хоць ты й пісаў яго вячэрняю зарой.*

*Туга і боль душу пабілі мне на раны,
і я пачаў успамінаць цябе часьцей,
пачаў выходзіць на шляхі-дарогі раньнем
і запрашаць к сабе няведамых гасьцей.*

*Ўспамінаў аб табе усё-ж нікому не расьсеяць;
і знаю я, калі вярнуся ў родны дом,
адно спазнаеш ты, спазнаў як Одысэя:
прымі-ж ты ад мяне гарачы мой паклон.*

III

*Ці я ў тэатры, ў рэстаране п'яным,
дзе радасьць расьпіваюць пад джаз-банд;
усюды зрок вачэй блакітных вяне,
і ўсюды бачу я жалобны бант.*

*Няхай сабе я сяньня й страшна хворы,
ня трэба ўсё-ж рэцэптаў для душы,
Сталецьцямі гараць і сьвецяць зоры,
і іх вятры ня ў сіле затушыць.*

*Няхай, няхай гавораць так і гэтак,
а я пішу табе ўжо трэйці ліст,
няхай сабе аблаяць і ў газэтах,
мо' ўспомніць часам хто калісьць.*

*Мой дружа, ці-ж у гэтым рытмы песень
і смутак нашай сонечнай красы?
Калі паэт галоў на грудзі зьвесіць,
няўжо краіне ён тады ня сын?*

*Мне часта зябка й холадна бывае,
і ўсё-ж ніхто ніразу не сагрэў,
не цалаваў-жа зраднымі губамі
ніколі я лістоў, апалых з дрэў.*

*Стаю вось перад Зімнім тут палацам
і ўвесь, ня ведаю й чаго, дрыжу.
і сам ня ведаю, чаго так плачу...
Хто там? Прыдзі хутчэ і укрыжуй!*

*Канец хай будзе ўсім маім цярпеньням;
няхай лісты разьвеюцца з асін,
з чала краіны вырву ўсё-ж я церні,
каб болю іх ня ведаў болей сын.*

*Няўжо мне ранаў песьня не загоіць,
што гэтакі трывожны б'ецца пульс?
Паэт, які ня ведае агоній,
ня здолее уславіць Беларусь.*

*Ой, гэта слова, слова дарагое!...
Ах, дружа мой, заўсёды рытм саб'е!
Я-ж напісаць хацеў зусім другое,
хацеў у госьці запрасіць цябе.*

*Адно вось толькі думы непакоіць:
ці ўдасца ўсё-ж даехаць да мяне?
Ну, скажам, адвяжуць к чыгунцы коні,
аж блісьнуць зоры ў полі з-пад саней.*

*А там білет, і ты ў вагоне спальным;
ты сьнедаць зможаш ў рэстаран зайсьці,
у ім зімою зеляняюць пальмы,
і думаеш, зімы няма ў жыцьці.*

*А на вакзал, на сьветлую плятформу
прыду я сам, прыду цябе сустрэць.
Адзін другога горача прыгорнем, —
даўно, даўно ня меў такіх я стрэч.*

*Ня ўсьпееш з дому перадаць вітаньня,
йшчэ вочы будуць ў радаснай жальбе,
і тут-жа раптам горыч разьвітаньня, —
ў сталіцы не дазволяць жыць табе.*

*Адзет ня будзеш ты ў парадны кіцель,
ня будзеш мець заслугі-мэдаля,
зьбягуцца і абступяць цябе гіцлі,
і будзе шмат іх: дзе ні стань, ні глянь.*

*Жыві, жыві, знаць, дома лепей;
услухвайся ў таёмны шум і шэпт,
чужыя людзі ходзяць каля склепу,
пільнуй! Цябе цалуе твой Язэп.*

ЛІСТ АД САБАКІ

*Добры мой паэт, прабач,
што доўга ня было ліста.
Твой сьлёзна-горкі плач
хацеў я днямі залістаць.*

*Ўсё хацеў, каб як астыць
пад ветру-сьвіст з прысад.
Атрымаць лісты, лісты...
ніяк ня здолеў адрэсат.*

*Знаць ня знаю — жыў ён, не,
ці блудзіць з хэўрай валацуг?
Толькі крук тырчыць ў сьцяне,
чаплялі за які ланцуг.*

*Дом зусім, зусім раскрыт,
цяпер я ў ім вартую сінь.
Бачыш, стыль які і рытм,
заместа бацькі піша сын.*

*Добры мой, лісты твае
калі мне прачытаў твой брат,
гойсаць стаў я па траве
і пасабачаму стаў рад.*

*Выць пачаў на млечны шлях,
каб ён яшчэ сьвяціў ярчэй,
пасьля лёг каля шуля
і сьлёзы хлынулі з вачэй,
— Дзе мой бацька, дзе радня?
Жыву вось тут, жыву адзін,
я штоночы і штодня
ня маю радасных гадзін.*

*Добры мой, пішы яшчэ,
пішы навіны мне свае.
Зь песьняй жыць куды лягчэй,
душа ня хоча зь ёй сівець.*

*Часта я гляджу у даль,
ці вобраз твой ня ўбачу там?
Разьвявае лёгкі шаль
ў даліне сонечнай туман.*

*Не пайду я з-пад вакна, —
твой чую крок ў людзкой хацьбе.
Ўвесну, як прыедзеш к нам,
я першы абніму цябе.*

*Выйду, стрэну ля варот, —
такі, такі ўжо ў нас закон.
Будзе мой сьмяяцца рот,
і цалавацца буду языком.*

*Знаю, знаю, ты жывы,
цябе ніхто не запражэ...
Будзь-жа, будзь здароў, жыві;
цябе цалуе моцна Жэк.*

Язэп Пушча